BS480
.059

LIBRARY OF PRINCETON
11.30.48
THEOLOGICAL SEMINARY

BS480
.O59

LIBRARY OF PRINCETON
NOV 30 1948
THEOLOGICAL SEMINARY

Theopneustie.

BRIEF

AAN EEN VRIEND

OVER

DE INGEVING DER HEILIGE SCHRIFTEN

DOOR

J. J. van Oosterzee.

UTRECHT,
KEMINK & ZOON.
1882.

„Koop de Waarheid, en verkoop ze niet." Salomo.

Waarde Vriend!

Eindelijk vind ik dan toch tijd en rust om op uw laatste schrijven te antwoorden, en althans tot zekere hoogte aan uwen wensch te voldoen. Verwondert het u waarlijk, dat ik een tijd lang geaarzeld, en ook daardoor mijn antwoord langer dan u lief was vertraagd heb? Maar het is inderdaad geene kleine zaak, die gij van mij met zoo grooten aandrang begeert. Gij vraagt mijn gemotiveerd Advies betrekkelijk Dr. Kuypers veelbesproken Rede over „de hedendaagsche Schriftkritiek," [1]) en daarbij tegelijk de vergunning om dit mijn oordeel ook aan andere vrienden in uwen kring mede te deelen. Wat zal ik u zeggen, mijn waarde, dat gij niet reeds in stilte tot u zelven gezegd hebt? Alleen de omvang der taak, die gij mij zoo gulhartig op de schouderen schuift, zou reeds geschikt zijn om moediger af te schrikken; zoo groot toch is de rijkdom en het gewicht der zaken, hier in beknopt bestek ter sprake gebracht, dat het misschien

1) „De Hedendaagsche Schriftkritiek in hare bedenkelijke strekking voor de gemeente des levenden Gods." Rede bij het overdragen van het Rectoraat der Vrije Universiteit, gehouden den 20en Oct. 1881. Amsterdam, J. H. Kruyt, 1881.

gemakkelijker zijn zou een Boek, dan een Brief naar aanleiding van genoemde Oratie te schrijven. Maar dit mijn zeer wezenlijk bezwaar is bovendien het éénige en belangrijkste niet. Ik ben, gelijk gij weet, geen vriend van kerkelijke en theologische strijdschriften; bij het klimmen der jaren word ik bovendien, na menige smartelijke levenservaring, veelmeer tot zwijgen dan tot spreken gezind; en allermeest in onzen tijd van partijzucht en wantrouwen bedenkt men zich zeker meer dan tweemalen, eer men vrijwillig zijne stem verheft voor een meer kitteloorig dan sympathetisch publiek. Daarbij komt, dat ik om redenen, die gij kent en billijkt, bijzonder weinig geneigd ben om tegen Dr. A. Kuyper in het strijdperk te treden; te minder in dit geval, waar hij mij, niet zonder hoffelijkheid, persoonlijk buiten den kamp heeft gehouden, dien hij zich geroepen vond tegen onze oudere en jongere, ook door mij hooggeschatte ethische theologen te voeren. En acht hij zélf geen uitstel van breeder beoordeeling wenschelijk, tot hij zijn standpunt nog nader toegelicht, zijne meening breeder zal uitéengezet hebben? Zoo schijnt dan de vervulling van uw verlangen gewaagd, minstens voorbarig, en het zwijgend afwachten in dit geval evenzeer door de wijsheid als door de billijkheid geboden te zijn.

Toch kon ik bij nader indenken maar niet besluiten om u met een teleurstellend antwoord af te wijzen, al zou dit voor mij zeker verreweg het gemakkelijkst zijn. In afwachting eener ampliatie op volstrekt onbepaalden tijd, ligt hier alvast deze besliste oorlogsverklaring aan de kritiek der H. Schrift, gelijk die heden ten dage aan schier alle Protestantsche Universiteiten van Europa's vasteland wordt gedreven; een Programma van Schriftbeschouwing, zoo scherp geteekend en van zoo ver uitziende strekking, dat daarmede

reeds veilig kan, ja onvermijdelijk moet gerekend worden, vóor en aleer op dézen weg een schrede verder gezet wordt. Daarbij — in deze opmerking hebt gij u zeker het minst van allen vergïst, — worden hier dingen beweerd, ik durf niet zeggen bewezen, die geen veteraan in den dienst van Kerk en Theologie, geen oud-leeraar der Christelijke Dogmatiek, geen mede-voorganger op het gebied van de kritisch-isagogische studiën van de Schriften des N. V. zich kan hooren of laten zeggen, zonder dat zijn bloed in eigenaardige beweging komt en zijn hart gevoelt, dat spreken zeker moeielijk, maar zwijgen hém althans zoo goed als onmogelijk is. En nu eindelijk de telkens vernieuwde ervaring, ook weder uit uw brief mij gebleken, hoe diep strijdvragen als de hier bedoelde uit de scholen der geleerden reeds zijn doorgedrongen in huis en hart der gemeente, en telkens weder de bron worden hier der treurigste verdeeldheid, en daar van het jammerlijkst misverstand! In waarheid, men moge persoonlijke Polemiek hier bedenkelijk keuren, vooral bij zoo groot verschil van taktiek en wapenkeus, al stond zelfs de strijdkracht ter wederzijde gelijk: maar voorlichting schijnt mij zoo noodig als brood, althans voor wie zich nog voorlichten laat, en iedere poging er toe van bevoegde zijde acht ik een weldaad, overwaard dat men er een zuur gezicht van dezen of genen aan waagt. Het voorbeeld van Dr. K. zelven, om zonder eenigen schroom den moed zijner overtuiging te toonen, is te opwekkend om niet te worden gevolgd ook door hen, die om der sciëntie en consciëntie wil zich tegenover hem plaatsen. Waartoe meer? Zoo ik om al deze redenen mij verkloek om in dezen het woord te nemen, 't is voorwaar niet uit strijdlust, maar uit zucht tot waarachtigen vrede; niet met het oog op eenig partijbelang, maar in naam en dienst van waarheid, van

vrijheid, van recht; zonder eenige illusie van iemand of hoegenaamd iets, maar ook zonder groote vreeze voor misverstand; niet ter overtuiging in éen woord van wie kennelijk niet overtuigd willen worden, maar ter inlichting, zooveel noodig en mogelijk, van u en van wie het verder met u uitsluitend om waarheid te doen is. Zeker vindt gij het goed, dat ik daarbij tracht mij zoo verstaanbaar mogelijk uit te drukken, zonder eenig noodeloos vertoon van geleerdheid, zoodat ieder eenigzins ontwikkeld en nadenkend lid der gemeente mij zonder groote moeite kan volgen, en dat ik daarbij tegen alles zoek te waken, wat aan „onheilig vuur op het altaar" doet denken. Ook daarom zwijg ik thans opzettelijk, hoezeer niet zonder groote moeite, over niet weinig in deze Rede, dat lichtelijk een boos en bitter woord kon ontlokken, met name over hetgeen hier over de Theologie aan de Staats-universiteit wordt gezegd, met die der Vrije Universiteit vergeleken. Een ieder moet maar weten, wat hij voor God en zijn geweten verantwoorden kan, en zeker is er geen meer afdoend bewijs tegen eene wat al te voorbarige doodverklaring, dan een ondubbelzinnig teeken van leven. Het is mij trouwens niet om personen, niet eenmaal om zelfverdediging, maar uitsluitend om de groote Hoofdzaak te doen. Ik zie geen anderen vijand voor mij, dan Partijzucht, Dwaling en Misverstand, en beantwoord ook daarom, indien die mocht aangewend worden, elke nieuwe poging om mijn persoon te declineeren en mijn woord te denigreeren — voor de leelijke zaak zij het uitheemsche woord bij voorkeur gebezigd — met hetzelfde veelbeteekenend stilzwijgen, waarbij ik mij sinds jaren zoo wèl heb bevonden. Geen struisvogelwijsheid, neen, maar ook geen adderengif! Doch nu dan ook aanstonds ter zake.

„De hedendaagsche Schriftkritiek,” m. a. w. de hedendaagsche kritische beschouwing en behandeling van de gewijde Schriften des Ouden en des Nieuwen Verbonds — ik begrijp volkomen, hoe het aanvankelijk déze woorden van den titel waren, die het meest uwe opmerkzaamheid trokken. Op haar toch is hier de aanval gericht, en wat tegen haar wordt in het midden gebracht is van dien aard, dat het ieder, die den Redenaar hoort en gelooft, wel met ontroering en schrik moet vervullen. Zonder dat die hedendaagsche kritiek, gelijk gij waarschijnlijk zoudt vermoed hebben, althans in breede trekken tegenover eene vroegere, misschien beter geachte wordt gesteld, of zelfs een enkel woord in het algemeen over recht en plicht der kritiek ook op gewijd gebied wordt vernomen, wordt die „hedendaagsche” — verdiensten schijnt zij nauwelijks of niet te hebben — uitsluitend in hare bedenkelijke strekking beschouwd „voor de gemeente des levenden Gods,” bij welk woord gij hier niet te denken hebt aan de vereeniging van „allen, die den naam van onzen Heer Jezus Christus aanroepen aan alle plaatsen,” maar uitsluitend, althans meer bepaald aan dien kring, die hier als „het lieve volk Gods” wordt begroet, de streng gereformeerde fractie, met welke Dr. K. zijne volstrekte homogeneïteit bij herhaling zonder eenige réserve belijdt. In haren naam, met haar beklag, treedt hij op tegen de Vermetele, die niet slechts geheel de Theologie tot sterven veroordeelt, maar ook der gemeente haren Bijbel ontrooft, en onvermijdelijk eindigen zal met haar in de armen van het meest onverdragelijk Clericalisme te werpen. — Niets ware gemakkelijker, dan uit deze van verontwaardiging tintelende bladzijden eene bloemlezing van grieven en invectieven tegen de buitensporigheden der radicale Schrift-anatomen bijeen te brengen, die ten overvloede

zouden kunnen bewijzen, hoe ernstig dit Protest is gemeend, en het tevens volkomen verklaren, hoe zoo menigeen bij het lezen telkens de handen in één sloeg en uitriep: „is het mogelijk, en kan dat ernstig gemeend zijn? Weet Dr. K. dan niet, wat hij toch reeds aan de Hoogeschool moet hebben geleerd, en kan hij verwachten dat zijne hoorders alleen op zijn woord zullen aannemen, wat zoo sterk met alle evidentie in strijd is?" Ik zelf heb dit mede gedaan, en gedacht, want waarlijk, wat hier staat te lezen, het is nu en dan, bijna zeide ik voor christenen en theologen van schier alle kleuren en richtingen, om er onwillekeurig — stil bij te worden. Nochtans, het is niet hierop vooral, dat ik u in dezen Brief wilde wijzen, maar veeleer op hetgeen den rijk begaafden Redenaar in eigen schatting recht geeft en roeping om zulk een strijd op leven en dood te aanvaarden, m. a. w. op de eigenaardige Schriftbeschouwing, die aan deze veroordeeling der hedendaagsche Schriftkritiek kennelijk ten grondslag verstrekt. Zelf moet gij het toch bij eenig nadenken inzien, door de eerstgenoemde wordt de laatste geheel beheerscht; de Schriftbeschouwing is hier als het fundament van het gebouw, waaruit de Schriftkritiek met de scherpste wapens bestookt wordt. Wat meer is, indien de Schriftbeschouwing van Dr. K. de ware is, dan heeft hij den slag in beginsel gewonnen, en men kan zich alleen verwonderen, dat hij op zijn triomfweg nog niet ééne schrede verder gegaan is. In het tegenovergesteld geval echter, het is even duidelijk, valt met het fundament onverbiddelijk ook het prachtig gebouw. Gij stemt het mij toe? Dan blijkt het duidelijk, wat mij te doen staat. Ik moet, en dat ééne is hier in beginsel genoeg, de hier gehuldigde Schriftbeschouwing aan nader kritiek onderwerpen.

Welke is die beschouwing? Laat mij, om zelfs in schijn

niet onbillijk te zijn, die met de woorden des Sprekers zelven, u zoo beknopt mogelijk mededeelen.

„Voor ons, Gereformeerde christenen, is de Bijbel ons het Woord en de Schrifture onzes Gods. Wanneer ik alleen of met de mijnen die H. Schrifture lees, dan spreekt niet Mozes, noch Johannes tot mij, maar de Heere mijn God.” Op wat wijze? „Ware het beeld niet te onheilig, ik zou zeggen, gelijk de telephoon een toespreken uit de verte is, zoo is ook mij dat boek der Testamenten. Het is dat, tengevolge van zijn ontstaan door rechtstreeksche Inspiratie, Theopneustie, Ingeving des H. Geestes. Ieder der gewijde schrijvers was bij dit werk niet zijn eigen meester, maar deed dienst als instrument van den H. Geest, door wien hij alzoo werd bewrocht en gericht, dat de volle Schrift, die, nadat stift of veder wegviel, voor hem lag, even gelijke vastheid aanbood, als ware zij door rechtstreeksche Goddelijke schepping ontstaan. Daargelaten de vraag of de gewijde schrijvers zelven het beseften of niet, kwam er door hen als instrument een boek, of lied, of brief in schrift, dat in zijn oorspronkelijken vorm, d. i. als Autographon, de onfeilbare Autoriteit in zich droeg van gewrocht te zijn door den H. Geest. Alle denkbeeld van iets toevalligs in die Schrift is dus buiten gesloten. Zij ontstond niet van zelf, maar werd te weeg gebracht naar een vast bestek. Reeds in Gods eeuwig decreet lag het oorspronkelijk, waarvan de Schrift, die wij ontvingen, slechts de ongave afdruk is. Niet pas op het gegeven oogenblik koos zich de H. Geest zijn instrument voor dit heerlijk werk, maar had er reeds in de generatie der geslachten, bij de vorming van hart en hersenen, in de wijze van opvoeding, door de leiding van levenslot, en meest door innerlijke genade zulk een instrument voor geschapen en op bereid.”

Ik behoef niet meer af te schrijven: de Auteur heeft er toereikend voor gezorgd, dat zijne meening door wie van goeden wille zijn onmogelijk kan misverstaan worden. Den euvelmoed der hedendaagsche Schriftkritiek wil hij bestrijden door de toepassing van de theorie der mechanische Schriftinspiratie. Het is dus niet het feit der Inspiratie-zelve van de gewijde schrijvers, die in zeer gezonden zin kan verdedigd worden, en ook door ons meer dan éénmaal gehandhaafd is[1]), maar veeleer de aard en het karakter der Schrift-inspiratie gelijk die hier wordt voorgesteld, en buiten welke kennelijk de Spreker zich geene andere denken kan, waarmede wij nu verder opmerkzaam te rekenen hebben. Naar aanleiding van uw schrijven wenschte ik, ten aanzien dezer theorie, een viertal vragen ter sprake te brengen.

Is zij Gereformeerd?

Is zij Schriftuurlijk?

Is zij op andere gronden Aannemelijk?

Is zij dan althans om practische redenen bijzonder Aanbevelenswaardig?

Heb de goedheid mij bij dit onderzoek nauwlettend te volgen, mijn antwoord in ernstige overweging te nemen, en dan de conclusie voor uzelven te maken.

---

1) Verg. wat wij schreven „Christl. Dogm." I. (2e uitg.) § 39, 40, waarbij men nog voege uit „Voor Kerk en Theol." I. (1872) het Art. „Bijbelbestrijding," bl. 345—375, en uit mijne „Leerredenen" eene over 2 Tim. 3:14—17, getiteld „Schriftbeschouwing" en eene over 2 Petr. 1:19, getiteld „het Licht in het Duister," beide voorkomende in het achtste deel van „Al de Leerredenen," Schied. 1874. — Uit vroeger tijd „Jaarbb." (1845) II bl. 90—99, „Christologie des N. V." (1857) bl. 572—580. — Over mijne persoonlijke verhouding tot de ethische theologie hier te lande, mijn Brief aan Prof. Lamers, in de „Studiën," IV (1878), bl. 217—254.

Is nu de hier gehuldigde Schriftbeschouwing bij uitnemendheid, is zij althans waarlijk en zuiver Gereformeerd? Zoo hebt gij mij onder meer met grooten aandrang gevraagd, en gaarne breng ik dit punt aanstonds ter sprake, niet omdat het in uwe of mijne schatting het hoogste is, maar omdat juist daaraan in onzen tijd door zoovelen zoo groot gewicht wordt gehecht, terwijl Dr. K. zelf in de aansluiting aan de leer der gereformeerde Vaderen op dit punt kennelijk een goed deel zijner kracht vindt. Volgen we dan dien wenk, en gaan wij van het betrekkelijk Lagere uit, om alzoo geleidelijk tot het Hoogere op te klimmen!

Wie en wat is waarlijk Gereformeerd? Op die vraag, hoe verschillend niet zelden beantwoord, kan slechts één antwoord het ware zijn. Zuiver Gereformeerd is de persoon en de leer, die kennelijk overeenstemt met het Credo der Gereformeerde kerken, gelijk dit is uitgesproken in hare bekende, nimmer wettig herroepen Belijdenisschriften. Het Gereformeerd-zijn in den kerkelijk-historischen zin van dat woord hangt dus niet af van eenige individueele instemming met de persoonlijke overtuigingen van dezen of genen Vader of Leeraar der Gereformeerde kerk, ons uit zijne particuliere schriften bekend; ook niet van de onbepaalde adhaesie aan de tijdelijke Dogmatiek eener bij uitnemendheid rechtzinnig gerekende school; allerminst van de sympathie en het vertrouwen eener wellicht sterk gereformeerdgezinde, maar daarom nog niet altijd genoegzaam ingelichte en tot oordeelen bevoegde partij. In dat alles zou men zich kunnen beroemen, zonder daarom nog den naam van goed gereformeerd te verdienen; omgekeerd, dit alles zou men tot zekere hoogte kunnen ontbeeren, zonder dat men daarom nog zijn gereformeerd karakter had prijs gegeven.

Alles hangt hier uitsluitend af van de persoonlijk instemming met de algemeen erkende Belijdenis-schriften, opgevat in den geest hunner opstellers.

Welnu dan, wat leeren deze kerkelijke oorkonden op het punt van de Schrift, bepaald van de Inspiratie der H. Schrift? De u bekende geschriften van de Hoogleeraren van Toorenenbergen en Doedes zijn onder uw bereik, en ontslaan mij van de moeite om hier veel voor u afteschrijven [1]. In de Dordsche Leerregels wordt ongetwijfeld het gezag der H. Schriften op grond harer Inspiratie erkend, en in den Heidelbergschen Catechismus op de vraag naar de kenbron der Heilsleer eenvoudig (antw. 19) naar het heilig Evangelie, straks (antw. 25) nog meer algemeen naar het Woord der goddelijke openbaring verwezen, waaruit dan ook bij voorkomende gelegenheid weerlegd wordt de dwaling van hen, die men op eenig punt wederspreekt, maar dat is dan ook letterlijk alles. — In de Nederl. Geloofsbelijdenis, Art. 3—7, valt bij de noodige beslistheid op het punt van de waardeering der Heilige Schriften, zekere algemeenheid en soberheid van uitdrukking betrekkelijk hare afkomst niet te miskennen, en ook waar het feit der ingeving door den H. Geest blijmoedig beaamd wordt, blijft aangaande aard en wijze daarvan het zwijgen bewaard, zonder dat zelfs een enkel woord ten gunste, hetzij eener mechanische, hetzij eener andere theorie wordt vernomen. Het geheele leerstuk der Inspiratie wordt hier veeleer verondersteld, dan gefor-

---

1) J. J. van Toorenenbergen, „De symbolische schriften der Nederl. Herv. Kerk, in zuiveren, kritisch bewerkten tekst, haar aangeboden tot wettig gebruik," Utr. 1869. J. I. Doedes, „De Nederl. Geloofsbelijdenis en de Heidelb. Catechismus als Belijdenisschriften der Ned. Herv. Kerk getoetst en beoordeeld." Utr. 1880, 81.

muleerd en bediscussiëerd, gelijk eerst later geschiedde. Hetzelfde geldt van de andere gereformeerde Confessiën; de Fransche, de Schotsche, de Helvetische laten u op dit punt even wijs als de Nederlandsche. Natuurlijk, tegenover Rome ter eene, en de geestdrijvers ter anderer zijde waren alle kinderen der Hervorming aangaande de H. Schrift in substantie derzelfde zienswijze toegedaan, en niemand kon vermoeden wat stormrammen eerst later tegen dit bolwerk zouden opgericht worden. Wie zou hun nu echter om dit gemis van dogmatische scherpte den naam van goed-gereformeerden ontzeggen; wie dat karakter betwisten aan de orthodoxe leeraars en leeken van het einde der zestiende en het begin der zeventiende eeuw, die blijken in hunne Bibliologie nog niet veel verder gekomen te zijn?

Maar al te spoedig intusschen moest de eeuw der Confessiën voor die der Compendiën wijken, en bij het herleven van het aloud Scholasticisme in de Protestantsche kerken trad onder den invloed der Aristotelische philosophie eene eigenaardige Gereformeerde Dogmatiek ook hier te lande te voorschijn in Theologen als Franc. Gomarus, H. Alting, Joh. Maccovius, S. Maresius, maar vooral Gijsbertus Voetius († 1676), wier woord en schrift op de wetenschappelijke formuleering, handhaving en toepassing der naar Gods Woord beleden waarheid van machtigen invloed was. Ook ten aanzien der H. Schriften kon men thans niet langer blijven staan bij het betrekkelijk weinige, dat in de Confessie was uitgesproken. Integendeel, naarmate men dieper behoefte gevoelde aan eene gelijksoortige vastheid, als waarop de zoon der onfeilbaar geachte Moederkerk zich verhief, moest men meer beproeven ter handhaving van het Schriftgezag alles te doen, wat slechts eenigszins mogelijk was. Het was thans niet slechts de zaak om in 't algemeen

vast te houden dat de Schrift van God was ingegeven, en wel ieder deel der Kanonieke Schrift, met uitsluiting altijd van de Apocryphe boeken des O. V. (in de Luthersche kerk intusschen minder ongunstig beoordeeld), maar men had nader te bepalen hoe — op wat wijs, in wat voor mate, met welk gevolg — die ingeving tot stand was gekomen. Waar het antwoord op dergelijke vragen niet of nauwelijks uit de H. Schriften zelve was af te leiden, daar moest het zoo goed mogelijk bij het licht van eigen nadenken, des noods a priori vastgesteld, en, let wèl, zoo sterk mogelijk apologetisch vastgesteld worden, d. i. met het bepaalde doel dat de gereformeerde belijder, zoowel voor zijnen eeuwigen vrede als voor zijnen strijd met Rome, aan het Bijbelboek, gelijk het daar lag, onvoorwaardelijk genoeg hebben kon. Zoo schreed men gelijkmatig van de eene verscherpte leerbepaling tot de andere voort, en hooren wij straks onzen Voetius stellig verklaren: „geen woord is in de H. Schrift te vinden, dat niet in den strengsten zin is ingegeven, ook de interpunctie niet uitgezonderd,” en Maresius: „God heeft de gewijde Auteurs niet slechts tot het schrijven gedrongen en bij het schrijven voor feilen behoed, maar hun de woorden-zelve gedicteerd” [1]). Op de vraag, of gewone studiën, onderzoekingen en overdenkingen hun tot dit werk noodig waren geweest, luidde het antwoord ontkennend. Zijn er schriften van Bijbel-auteurs

---

1) Zie de Verhand. van Voetius in zijne „Selectae Disputationes” over de vraag: „Quousque se extendat Scripturae auctoritas,” en Maresius: „Syst. Br.” I p. 67. Gemakkelijk ware het deze voorbeelden te vermenigvuldigen, maar het mag noodeloos heeten. Ook zonder in het bezit te zijn eener rijke Gereformeerde Theol. Bibliotheek vindt gij de voornaamste bewijsplaatsen in kort bestek bijeen, o. a. bij H. Heppe, „Die Dogmatik der evangelisch-reformirten Kirche dargestellt und aus den Quellen belegt,” Elberf. 1861. s. 9—34.

verloren gegaan, ze zijn wis niet kanoniek en geinspireerd geweest, anders zou God ze bewaard hebben. De vraag of de Kanonieke Schrift Gods woord was werd zelfs „een Christenmensch onwaardig" gerekend, en nog op het einde der zeventiende eeuw in het jongste der Gereformeerde Symbolen de belijdenis uitgesproken, dat de Hebreeuwsche vocaalstippen even oud waren als de consonanten, en geïnspireerd evenzeer. Het is de voortzetting van deze gedachtenlijn, wanneer wij twee eeuwen later het Gereformeerde Credo aldus hooren formuleeren: „De H. Geest heeft eerst door de openbaring de stof gereed gemaakt, waaruit het kleed der Schrift zou worden geweven. Toen die stof gereed lag heeft de H. Geest de enkele stukken der Schrift in rang en tijdsorde geïnspireerd. Voorts heeft de H. Geest de aldus gereed gekomen boeken door het instrument der Kerk verzameld. Al verder heeft de H. Geest gewaakt over den tekst van het Woord, dat Hij geïnspireerd had. Niet minder heeft de H. Geest de vertalingen bestraald, waarin dit woord tot de volken zou komen, en dat zelf door ambtelijke prediking uitgelegd" [1]).

Wat zullen wij van geheel deze voorstelling zeggen, bepaald zoo als die voor ruim twee eeuwen in den bloeitijd der orthodoxie is gehuldigd? Haar met hoogmoedige minachting afwijzen, of wellicht met lichtvaardigen spot belachelijk maken? Niets zou gemakkelijker, maar ook niets onbillijker zijn. Veeleer wekt zij tot zekere hoogte bewondering om hare logische consequentie, haren zedelijken ernst, haren diep religieusen achtergrond, hare moedige beslistheid vooral, die zelfs den schijn van het ongerijmde niet schuwt; ja, wij begrijpen het, dat men soms, peinzens- en twijfelensmoede, er

1) „Rede," bl. 38.

toe kon overhellen om te wenschen, dat zij zich genoegzaam handhaven liet. Maar dit moeten wij toch al dadelijk opmerken, dat zij nu ja, in historischen zin, eene gereformeerde, maar daarom toch nog in geene deele de éénige, veelmin de zuivere Gereformeerde moet heeten. Al strijdt zij ook niet rechtstreeks met de Symbolen, zij wordt daardoor in geenen deele gewettigd, veelmin gevorderd. Immers, er was in de Gereformeerde kerk ook hier te lande niet slechts eene Dogmatiek der zeventiende, maar ook der zestiende eeuw, om van die der achttiende en negentiende niet eenmaal te spreken. En het is bovendien nog de vraag, in hoever in de eerstgenoemde, gelijk die hier gerestaureerd wordt en aangeprezen, het Gereformeerd hoofdbeginsel, dat alles beheerscht, onbeperkt tot zijn recht en zuiver tot zijne ontwikkeling komt. Wil ik niet misverstaan worden, ik moet mij omtrent een en ander iets nader verklaren.

Tusschen het optreden van Calvijn te Genève en dat van Voetius te Utrecht is ongeveer een eeuw verloopen, gedurende welke het dogmatisch leven en streven in geenen deele onbewegelijk stilstond. In den aanvang dezer Periode, op het midden, ja ook zelfs nog tegen het einde zien wij het leerstuk der Theopneustie nog tamelijk vrij van den aanwas, dien het „ten gevolge van den Pygmeënstrijd der na-reformatorische tijden" verkreeg. Luthers vrije kritiek over sommige schriften des N. V. b. v. den brief aan de Hebreën, dien van Jacobus en de Apocalypse, is van algemeene bekendheid. Ook Zwingli staat, bij alle waardeering der Schrift, tegenover haar in vrije verhouding. Hij spreekt ja van hare inspiratie, maar deze is bij hem niet scherp onderscheiden van die, welke hij aan elk vroom gemoed ook onder de heidenen toekent, en sluit nog geen volstrekte onfeilbaarheid in zich. Ook bij Calvijn wordt, zoover ik weet, de mecha-

nische inspiratie-theorie der Scholastiek nog volstrekt niet gevonden. Niet dáarop bouwt hij de waardeering der H. Schrift, maar hierop dat zij oorkonde van goddelijke Openbaringen is, eerst mondeling overgeleverd, daarna op Gods last beschreven. Hij is dan ook zoo weinig bang voor kritiek, dat hij de echtheid van den tweeden brief van Petrus minstens onzeker acht, en den Paulinischen oorsprong van dien aan de Hebreeën maar niet vermag te erkennen. Ook de onderscheiding tusschen Schrift en Gods Woord, daarin vervat, wordt bij hem gevonden, gelijk die reeds in de Nederl. Geloofsbelijdenis doorschemert [1]). Ook Musculus, wel verre van den Bijbel zonder verder onderscheiding als één geïnspireerden Codex te aanvaarden, maakt geen zwarigheid te belijden, dat hij op gezag der christelijke oudheid den tweeden brief van Petrus, dien van Judas, den tweeden en derden van Johannes, den brief aan de Hebreeën en de Apocalypse beneden andere Schriftdeelen plaatst, en zich daaraan minder gebonden acht [2]). Ursinus eindelijk, om geen verdere namen te noemen, handhaaft de betrouwbaarheid der kanonieke Schriften inzonderheid daardoor, „dat God den geest der schrijvers door zijnen Geest aldus verlicht en bestuurd heeft, dat Hij niet duldde, dat zij in eenig deel der leer („nulla in parte doctrinae”[3]) zouden dwalen.” Van absolute onfeilbaarheid in álles ook hier dus nog even weinig sprake, als van een mechanisch dictaat.

Van lieverlede echter worden dergelijke toonen flauwer en zeldzamer. Exegese en Kritiek worden in het dwangbuis

---

1) Zie Calvijn, „Inst. R. C.” I. 4. 1. IV. 8. § 8. „Dei verbum, quod — — Scriptis Apostolicis continetur.” Verg. „Nederl. Geloofsbel.” Art. 3, 7, 25, 29.

2) Zie zijne „Loci” (1599) 1. p. 175.

3) „Loci Theoll.” (1562.) p. 446.

van het scholastisch Dogmatisme gesnoerd, en de logische stelselzucht, die tot elken prijs volstrekte zekerheid wil, drijft onverbiddelijk van het genoegzaam uitgemaakte tot het meest krasse, onbewijsbare, ondenkbare voorwaarts. Het werd niet de vraag: welken Bijbel héb ik, maar welk een Bijbel behoef ik in harmonie met mijn stelsel, en waar de Goddelijke zijde der Schrift ten volle erkend, ja in zekeren zin overschat werd, treedt de menschelijke eerst gedeeltelijk, straks geheel in de schaduw. Het trof mij, waar ik dezer dagen tot een ander doel de „Analysis Epistolae Pauli ad Hebraeos" van onzen Fr. Gomarus moest naslaan, en de Inleiding daarop doorliep, het te zien hoe op de vraag naar den Auteur dood eenvoudig geantwoord wordt G o d, terwijl iedere twijfel op dat punt eenvoudig als vrucht van kwaadwilligheid of wel van onkunde wordt afgewezen. Of de menschelijke Auteur Paulus of een ander mag zijn, die kwestie, die thans de Godgeleerden vermoeit, is hem kennelijk onverschillig: op een enkele bladzijde wordt zij ten gunste van den Apostel beslist, die straks met dezelfde gemakkelijkheid bij H. 6 : 4—6 tot een goed contra-remonstrant wordt gestempeld. Zietdaar een type van velen, van allen schier in de gulden eeuw, waarin geen enkele kritische kwestie u een slapeloozen nacht had te kosten. Mattheus moest wel in het Grieksch, mocht in geen geval in het Hebreeuwsch geschreven hebben; wat werd er anders van zijne Apostolische autoriteit, wat van de dogmatische bruikbaarheid van onzen Griekschen tekst? Maar juist dergelijke uitersten moeten het middel worden om, nog vóor het einde der zeventiende en vooral na den aanvang der achttiende eeuw, de innerlijke onhoudbaarheid van een stelsel te staven, tot welks afronding zij volstrekt noodzakelijk bleken. De toren wordt topzwaar, en stort

neder, neen, brokkelt van lieverlede van steen tot steen af. Stond ook Coccejus met zijne inspiratieleer nog in hoofdzaak aan de zijde van Voetius, de meer Bijbelsche richting der Dogmatiek, hoe gebrekkig ook door zijne Verbondstheologie ingewijd, draagt langzaam maar zeker het oud Scholasticisme ten grave. De kritiek ligt nog in hare windselen, bij voorkeur door kettersche handen gekweekt, maar het kindeke wast en neemt toe, en wat de rechtzinnige kerk van hare vrienden niet hooren wilde, moest zij, al was het niet zonder moeite, van hare vijanden leeren. De eene bres na de andere wordt in het muurvaste stelsel geschoten; men ziet zich eerst tot kleine, schijnbaar onschuldig, maar weldra tot grooter concessies verplicht. Niet te vergeefs verheffen een Lampe, een Wits, een Turretinus de machtige stem; aan het oorspronkelijk gereformeerd Credo op dit punt nog altijd getrouw, maar uit het diensthuis van het Scholasticisme voor altijd uitgeleid, om voortaan ook het heiligdom der Schrift met onbenevelder blik te besohouwen. Zal ik verder gaan en verhalen, hoe in de laatste honderd jaren mannen van oprecht geloof en onverdachte rechtzinnigheid het hunne tot juister onderscheiding der begrippen van Bijbel en Gods woord hebben bijgedragen, tot dusver maar al te dikwijls verward; hoe in stede der aprioristisch-dogmatische eene betere historische opvatting der woorden kanon en kanoniek werd gewonnen; hoe het oog steeds meer voor het zeer wezenlijk onderscheid tusschen de boeken des Ouden en des Nieuwen Verbonds werd geopend; hoe in éen woord langs al deze wegen, niet het feit der inspiratie ontkend, noch hare hooge waarde betwist, maar te meer haar wezen en karakter in veel helderder licht werd geplaatst, dan dit twee eeuwen vroeger nog mogelijk was? Maar waarlijk, ik zou het einde

niet vinden, en zou alleen willen vragen aan wie eenige kennis van zaken bezit en onpartijdig wil oordeelen, of eene theorie desaangaande, als die hier te lande door een Egeling en Da Costa; in Frankrijk en Fransch Zwitserland door een Jalaguijer, een Merle d'Aubigné, een Ad. Monod; in Duitschland door een Lange en Ebrard is voorgedragen, buiten de grenzen der naar Gods woord gereformeerde kerken geplaatst mag worden, hoezeer door geen van die allen het Voetiaansch mechanisme op dit gebied is verdedigd geworden? Maar deze laatste theorie heeft, naar het gevoelen van ver de meeste, niet slechts moderne of ethische, maar ook christelijk-rechtzinnige Godgeleerden zichzelve reeds lang overleefd. Nog in de eerste helft dezer eeuw in de bekende geschriften van Gaussen en zijne geestverwanten met talent en nadruk verdedigd [1]), leeft zij thans nog slechts bij uitzondering in woord en schrift van enkele Godgeleerden in Schotland en Amerika voort, die het bij toeneming zeer zwaar te verantwoorden hebben. Zij behoort tot de geschiedenis, en het was voor die der Nederl. Hervormde kerk ten jare 1881 bewaard, haar nog eens te zien opgraven en te hooren aanprijzen met een moed en een gloed, die zeker algemeene verbazing wekken, misschien ook nog wel iets anders dan dat.

Komt intusschen, dit wordt nu de groote vraag, bij laatstgenoemd pleidooi ook het Gereformeerd hoofdbeginsel voldoende tot zijn eer en zijn recht? Wat dat hoofdbeginsel mag zijn, laat mij het uitspreken met het woord van een

---

1) L. Gaussen, „Théopneustie, ou Inspiration plénière des S. S. Ecritures" (1840). Hoofdstelling: „La Bible est un livre, que Dieu a dicté, elle est la Parole de Dieu." Verg. zijne „Histoire du Canon du N. T. (1860)" en het geschrift van A. de Gasparin: „Les écoles du doute et l'école de la foi" (1853).

bevriend theoloog [1]): „zoo wie dan echt en goed gereformeerd wil zijn, dien is mede voor alle dingen noodig, dat hij van Gods woord niet anders denke of spreke dan de H. Schriften het toestaan.” Inderdaad, het kàn niet genoeg herhaald worden: Art. 7 der Ned. Gel. beheerscht alles, ook wat in aansluiting aan Art. 3—5 geleerd en beleden wordt. Gelijk het reeds jaren vroeger in de Bazelsche Confessie werd uitgesproken, zonder eenige beperking: „deze onze confessie onderwerpen wij aan het oordeel der Heilige Schriften, met de belofte, dat, zoo wij uit gezegde Schriftuur beter onderricht worden, wij ten allen tijde Gode en zijn Woord gehoorzamen zullen.” Zoo betaamt het, want „de waarheid bovenal,” ’t is niet slechts een echt christelijk, maar ook een zuiver reformatorisch levensbeginsel. Rome beroept zich op Schrift en Traditie, de Hervorming alleen op de Schrift, zonder verder onherroepelijke leerbepaling, die zoo licht, door invloedrijke namen gesteund, het karakter eener dogmatische traditie nevens, neen boven de Schrift kon verkrijgen. Op een of ander Hoog-kerkelijk standpunt moge men het wenschelijk achten, zulk eene oud-traditioneele voorstelling, in veler schatting versteend en vergeten, weder vloei- en gangbaar te maken: op het zuiver Protestantsch-Gereformeerde standpunt is het een ander geval. Hier is de eerste, eigenlijk de éénige vraag: „wat is waarheid naar Gods Woord,” en eerst dat blijkt goed gereformeerd, wat dezen toets heeft doorstaan. Of dat nu met het hier verkondigde ook het geval is, het zal nog moeten blijken, mijn vriend! Oprecht gesproken, ik ben er niet al te gerust op. Ik kan — om nog niet anders te noemen —

1) J. I. Doedes, „Nederl. Geloofsbelijdenis,” bl. 35. Verg. de Monoloog van Art. 7, in de „Stemmen” van Dec. 1881.

niet zoo gemakkelijk aannemen, dat de Geest der waarheid op dit punt zijn licht uitsluitend of bij voorkeur voor de zeventiende eeuw heeft doen schijnen, zoodat de immers ook van God gewilde en geleide leerontwikkeling der beide volgende, bij monde van vele geleerde en vrome mannen, het spoor zoo ten eenenmale is bijster geraakt, als in dit geval noodwendig zou moeten worden aangenomen. Terug is een bij uitnemendheid gereformeerd woord, waar het ten aanzien van het eeuwig Evangelie, maar daarom nog niet, waar het ten aanzien van een feilbaar menschelijk stelsel herhaald wordt. Ik meen zoo goed christelijk-orthodox-gereformeerd als de beste te zijn, wanneer ik mijne oude stelling herhaal: „waarachtig confessioneel in evangelisch-protestantschen zin is juist hij, die de confessie niet voor den absoluut-volmaakten, maar voor den altijd volmaakbaren vorm zijner geloofsovertuiging erkent, en die hoogere volmaaktheid zoekt te bereiken door steeds nauwer aansluiting en dieper onderwerping aan Gods woord in de H. Schrift" [1]). Voetiaansche Scholastiek en christelijk-gereformeerde Orthodoxie zijn en blijven twee zeer verschillende zaken.

Heb ik gelijk, twee punten staan dus nu vast. 1°) Men kan zuiver Gereformeerd zijn op het punt der Theopneustie, zonder nog de speciale overtuiging van Dr. K. in dezen te deelen. 2°) Het recht van voortbestaan dier overtuiging, gelijk hare aanspraak om boven andere gehoord en gehuldigd te worden, zal eerst voldoende gebleken zijn, wanneer zij zich waarlijk laat legitimeeren voor de vierschaar der H. Schriften zelve.

---

1) „Chr. Dogm." I. bl. 319.

Draagt de Schriftbeschouwing, hier voorgestaan, een zuiver Schriftuurlijk karakter? Voor hen, die op alle kinderlijk geloof aan het beschreven Woord Gods, als op een overwonnen standpunt, met voorname minachting neerzien, heeft die vraag natuurlijk geen overwegend belang. Voor ons echter en velen, die den naam van Bijbelsche, beter nog van Evangelische Christenen liefhebben, is het een gansch ander geval. Innig overtuigd als wij zijn, dat al wat wij aangaande de Heilsleer belijden, den toets van Art. 7 der Ned. Gel., moet kunnen doorstaan, denken wij er zelfs niet aan, voor onze Belijdenis aangaande de H. Schriften eene uitzondering van dien regel te dragen. Het is niet rationalistisch, maar eenvoudig rationeel, voor alle dingen te hooren en te zien, wat deze Schriften van zichzelven getuigen, en niet weinig misverstand op dit gebied was juist aan het vergeten van dien natuurlijken regel te wijten. Wat zou het beteekenen, naar men beweert, een eigen Woord van God te bezitten, indien dat woord niet tegelijk „het einde aller tegenspreking" mocht heeten! Zoo dan, wij mogen niet slechts, wij moeten zelfs wat hier geleerd en geleverd is aan dezen toetssteen beproeven. Is de poging om langs dien weg een vasten grond onder de voeten te krijgen, hier werkelijk beproefd en geslaagd? Beantwoorden wij die vraag met het oog, eerst op afzonderlijke Schriftplaatsen, dan op de Schrift in haar geheel.

Gij hebt wellicht gedacht, hier al spoedig het bekend Apostelwoord te zien aangehaald: „alle Schrift — van God ingegeven," maar dan ook even spoedig ontdekt, dat die tekst als bewijsplaats door zijne afwezigheid schittert. Waarom, zal later duidelijk worden; genoeg, in stede daarvan hoort gij geheel andere Schriftwoorden klinken, die u de klacht

van sommigen in uwen kring volkomen begrijpelijk maken, dat zij op het punt eener Schriftuurlijke argumentatie niet weinig — teleurgesteld waren. Wat beteekent toch een beroep op het schoone Psalmwoord (119 : 152): „van ouds heb ik geweten van uwe getuigenissen, dat Gij ze in eeuwigheid gegrond hebt?" Aangenomen zelfs, dat hier Wet en Profeten bedoeld zijn, het zegt volstrekt niets aangaande het woord van Evangelist en Apostel, en zeker aangaande een eeuwig goddelijk concept van den geheelen Codex geen letter. Wat beteekent het, of die Schrift met een stout beeld van Petrus (I. 2 : 4) „een levende steen" wordt genoemd? De Apostel spreekt blijkens het verband uitsluitend van den verheerlijkten Heiland, en indien ergens is dus hier het bekende „comparaison n'est pas raison" van toepassing. Wat beteekent het nogeens, of men herinnert (bl. 32) „dat de H. Geest zelf op ons toetreedt met het absoluut beginsel, dat de wijsheid der wereld dwaasheid is bij God?" Ontegenzeggelijke waarheid, ten aanzien van het Goddelijk heilsplan, in dit verband door Paulus geprezen: maar wat beslist dan nu eigenlijk „de aldus optredende H. Schrifture(?) ten aanzien der pretensie, die zij bij u indient opzichtens zichzelve als Schrift?" — Hoe scherp ik het oor te luisteren leg, het blijft mij onmogelijk in dergelijke teksten „de Zelfuitspraak van den H. Geest over zijn eigen werk" (dat is hier NB. het Bijbelboek in zijn geheel!) te vernemen, gelijk ik dan ook eerlijk erkennen moet niet te weten, wat ik er bij denken moet, als ik iets later van het „zelfbewustzijn der Schrift" hoor gewagen, op hetwelk geen kritiek mag worden geoefend. In mijn eenvoud had ik altijd gedacht, dat zelfbewustzijn alleen aan persoonlijke wezens kon toegekend worden.

Maar, zegt gij, wij worden hier toch met een woord

verwezen naar „de hoogste tolken van het Schriftorganisme zelf,” naar den Heer en zijne Apostelen, die zoo krachtig getuigen aangaande de Schrift des O. V. „als wel terdege geïnspireerd, en door die inspiratie tot zelfs in het enkele woord toe bindend van autoriteit?” In billijke waardeering dier getuigenis verlang ik natuurlijk bij niemand achter te staan, maar al laat ik zelfs ’s Heilands beroep op woord en schrift van Daniël den Profeet (Math. 24 : 15) bij het onderzoek naar diens echtheid den doorslag geven, ben ik dan daarmede, waar het om gewisheid in vrij wat meer dan dit ééne te doen is, nu zooveel verder gevorderd? Is nu ook authentie en inspiratie van elk der boeken des O. V. werkelijk uitgemaakt, en van die des Nieuwen er nevens? Staan al de Apostelen op dit punt op ééne lijn met den Heer, ook de schrijver van den Brief aan de Hebreeën, die zich uitsluitend van de Grieksche vertaling bedient, hier en daar gelijk men weet, van den Hebreeuwschen grondtekst nog al belangrijk verschillend? Waarlijk, het is niet uit „Rechthaberei,” maar als christelijk theoloog en belijder beide heb ik toch vrij wat steviger gronden van noode om daarop zooveel te bouwen. Men moet al zeer geneigd zijn om iemand op zijn woord te gelooven, zal men met hem uit zulke schriftuurlijke praemissen zulke dogmatische conclusiën trekken. Zoo het Schriftwoord zelf hier iets beteekenen zal, ik zal geheel andere dingen moeten hooren, eer ik blijmoedige adhaesie kan schenken, en anders blijven volhouden, dat een ernstig Schriftbewijs door den Redenaar niet is geleverd.

Niet dat ik juist uit deze opmerking een zoo bijzondere zware aanklacht zou willen afleiden. Integendeel, zoo er immer termen waren om te pleiten op verzachtende omstandigheden, het zou zijn in dit geval, want „à l’impossible

nul est tenu.” Het laat zich toch bewijzen, dat een dadelijk Schriftbewijs althans door middel van dusgenaamde „Loca probantia” hier niet geleverd kan worden, en dit niet slechts omdat men dan groot gevaar van een berispelijke cirkelredeneering zou loopen, maar ook om een zeer eenvoudige andere reden. Immers ook de meest gewisse getuigenis van den meest betrouwbaren mond, in de Schrift-zelve geboekt, zou toch altijd in een tijd moeten afgelegd zijn, dat de Schriftbundel in zijn geheel nog steeds aan het worden was, zonder nog voor goed afgesloten te zijn. Zulk eene verzekering: „de Schrift is Gods woord, door den H. Geest van A—Z gedicteerd,” zou dan toch altijd in den Bijbelzelven te lezen staan, en dus de vraag overlaten, hoe dan nu te oordeelen over wat ná dien tijd nog te boek gesteld is. Dan eerst zou men er zijn als het bleek, dat, na de voltooijing van het heerlijk Geheel, een rechtstreeksch Goddelijk „Hoort Haar” ten aanzien der geheele Schrift was vernomen, en dat dit nooit is geschied, behoef ik wel niet te herinneren. Wel heeft L. Gaussen (zie hierboven) ergens de stoute stelling gewaagd: „il nous faut suffire qu'un chapitre ou une chose fasse partie des Ecritures pour la croire divinement bonne, car Dieu a prononcé sur elle, comme sur la création: „j'ai vu tout ce que j'ai fait, et voilà, tout était bon,” maar het bewijs voor die oratorische phrase is hij ons ten eenenmale schuldig gebleven. Of — zou toch werkelijk deze goddelijke Sanctie ergens in de Schrift zijn te vinden, wanneer men slechts lang genoeg zocht? Werkelijk heeft men zich beroepen op het oordeel, Openb. 22 : 18, 19, over allen bedreigd, die „tot de woorden dezes boeks zullen toedoen of afdoen.” Maar voor ú zal het toch wel geen aanwijzing hebben, hoe deze bedreiging enkel op het Openbaringsboek slaat, dat, geheel buiten weten des

schrijvers, lang na zijnen tijd aan het einde van den geheelen Bundel geplaatst is. Of wijst men u op de beide Apostolische uitspraken, waarmede men vroeger meende, dat alles afgedaan was, 2 Tim. 3 : 16 en 2 Petr. 1 : 20, 21 — gij hebt immers uw N. T. bij de hand, en wilt mij wel de moeite van het afschrijven sparen — ook daarmede is mogelijk wel iets, maar nog in geen geval alles gezegd. Ook wanneer gij beide uitspraken met mij voor echt houdt, (gij weet, de Pastoraalbrieven, en vooral de tweede brief van Petrus zijn door geleerde en geloovige mannen op voorwaar geen onbeduidende gronden verdacht of bestreden) is het immers duidelijk, dat het „van God ingegeven" op eerstgenoemde plaats uitsluitend ziet op de Schriften des Ouden Verbonds (v. 15), terwijl zulk een Theopneustie, in de oudheid ook aan andere voortreffelijke mannen toegekend, daarom nog geen volstrekte onfeilbaarheid in zich sloot. En wat de plaats bij Petrus betreft, die nog iets meer schijnt te zeggen, dat meerdere is althans allerminst gunstig voor de theorie eener mechanische Schrift-inspiratie. Immers, terwijl hier bepaald van het profetisch woord des O. V. wordt gesproken, — waarbij dus de vraag open blijft, of daarmede werkelijk op den geheelen ouden Schriftbundel, dan op een belangrijk gedeelte daarvan gedoeld wordt — wordt de waarde van dit profetisch woord in rechtstreeksch verband met de persoonlijkheid der gewijde mannen gebracht. Zij waren „heilige mannen Gods, van den Heiligen Geest gedreven;" daarmede schijnt dus de zaak, waarvan hier sprake is, meer van de psychologische, dan van de mechanische zijde beschouwd te worden. Ongetwijfeld laat de Apostel het vrij, en zal ook niemand het wraken, dat hetgeen hier van het gesproken Profetenwoord geldt ook op het geschrevene worde overgebracht; wij weten trouwens,

hoe nu en dan tot de Profeten des O. en N. V. het indrukwekkend „Schrijf" van hunnen hemelschen Zender weerklonk. Maar juist de nadruk, waarmede dergelijke momenten in hun leven vermeld worden, bewijst, dat die veelmeer tot de uitzondering, dan tot den regel behoorden. Ik althans heb mij vruchteloos afgepijnigd om zelfs een schijnbaren Schriftgrond voor de hier verkondigde stelling te vinden, dat aan volstrekt iedereen, die een deel des Bijbels te boek moest stellen, een gansch bijzondere drijving des H. Geestes (impulsus) ten deele viel, beginnend bij het opvatten en wederom eindigend bij het neerleggen der schrijfstift. Kunt gij mij dien Schriftgrond ontblooten, ik houd mij bescheidenlijk aanbevolen. Tot zoolang echter blijf ik ontkennen dat hij bestaat, en maak ik gebruik van mijn recht om uit dit niet-bestaan af te leiden, wat zich daaruit wettig afleiden laat.

Toch zou het kunnen zijn, dat onbevangen beschouwing der Schrift in haar geheel tot geheel andere slotsommen voerde. Dat geheel, wat Indruk brengt het te weeg, en bovenal, wat getuigt de Inhoud ten aanzien der aanhangige kwestie?

Over den Indruk, door het Schriftwoord in heilige uren te weeg gebracht, weidt Dr. K. in een paar bladzijden uit, die menigeen zeker met mij onder zijne schoonste zal tellen. Tegenover zooveel onheilige Bijbelbestrijding moet het ieder Christenhart goed doen zijne warme geloofstaal te lezen, en klonk het niet al te aanmatigend, ik zou bijna zeggen, om dezes woords wil zal hem menig ander vergeven worden. Nogthans, wij kunnen en mogen de vraag niet terughouden: is deze indruk van „het boek der Schrifture onzes Gods" uwe éénige, ook in oogenblikken van kalme overweging

en rustiger onderzoek? De indruk ja van het gadeloos Geheel als geheel, maar ook en in gelijke mate van ieder der deelen? Dan moeten ook hier weder onze wegen zich scheiden, want uw indruk, ook ons Goddank niet onbekend, kan toch evenmin de eerste als de éénige zijn. De eerste is ongetwijfeld die eener rijke verscheidenheid, waarachter het oog pas van lieverlede een hoogere eenheid ontdekt. Hoe vele geschriften, zooveel eeuwen achtereen, door zoo verschillende handen bearbeid; wat tegenstelling tusschen Oud en Nieuw, Wet en Evangelie, Particularisme en Universalisme, Profetie en Apostolaat, Aanvang en Einde, die bij consequent schoolsche Schriftbeschouwing o zeker niet rechtstreeks wedersproken wordt, maar nog minder goed tot haar recht komt, en ook daartoe bezwaarlijk kán komen! Wat wordt daarvan, waar heel de Schrift éen groot Wetboek (Nomo-kanon) geworden schijnt, zoo direct mogelijk, niet langs zielkundigen, maar langs werktuigelijken weg van den hemel op aarde gebracht? Zeker, er is een harmonie der Schriften, door het anatomisch Criticisme miskend, dat louter afzonderlijk boomen schijnt te zien, geen gadeloos verheven woud. Maar daartegenover zien niet weinigen voor de kolossale harmonie van het woud de veelsoortigheid der boomen voorbij, omdat toch ten slotte door eikenstam en varenstruik hetzelfde levenssap stroomt. Er is eene éénheid des Bijbels in zijn middenpunt, den Christus, van wien al de gewijde Schriften rechtstreeks of zijdelings getuigenis afleggen, maar niet ieder deel van den wijden omtrek is, uit dat middelpunt gezien, met denzelfden lichtglans beschenen. Gij hoort de stem uws Gods in wat u de gewijde Oorkonde van de wonderen der schepping, de diepte van den val, de eerste lichtstralen van een plan der verlossing verhaalt,

maar hoort gij die even klaar, waar u de geschiedrollen van menschelijke dwaasheid en boosheid en jammerzaligheid in de zwartste kleuren ontrold worden? In de Psalmodie hoort gij „den H. Geest voor uw geestesoor zingen”; ik ook, waar de Psalm van het heigend hert, het gespeende kind, den goeden Herder vernomen wordt: maar insgelijks, en in gelijke mate, waar een ziedende wraakzucht de ontzettendste vervloekingen uitspreekt, en de wensch wordt geuit, dat Babels rotsen weldra besprengd worden met het bloed van Babels verpletterde kinderen? Luisterend legt gij u aan het hart van Johannes ter neder, gelijk deze weleer aan den boezem des Heeren, en het is u daarbij, om met uwen Claudius te spreken, „alsof een Engel u het licht voorhoudt, en daarbij iets in het oor wilde fluisteren”; maar wordt gij toch niet eenigzins anders gestemd, als gij het boek Esther hebt opgeslagen, en de geschiedenis van het Purimfeest hoort verhalen, zonder dat daarbij eenmaal zelfs de naam van den levenden God wordt genoemd? Doch waar zou ik eindigen, zoo ik op deze wijs wilde voortgaan! Genoeg, deze is mijne zeer ernstige grieve tegen dit gerestaureerd Scholasticisme, dat het éene, onuitwischbare zijde van den Penning bewondert, maar voor de andere geen oog of hart schijnt te hebben, al is die even onmiskenbaar aanwezig. Even als de Christus, van wien zij getuigt, zoo heeft ook de Schrift eene Goddelijke, maar ook eene Menschelijke zijde, en daar als hier wordt uit beider harmonische zamensmelting eene Godmenschelijke éénheid geboren van geheel éénige waarde en schoonheid. Maar nu, even als de Christologie door alle eeuwen heen hare Ebionieten had, die het waarachtig-goddelijk; en daartegenover hare Doceten, die het waarachtig-menschelijk element in den Godmensch niet tot zijn volle recht lieten komen, niet anders ook de

Bibliologie, de leer aangaande de H. Schriften. Het Rationalisme, antiek en modern, ontkent of verzwakt de inspiratie daarvan dermate, dat er geen ernstige spraak meer van zijn kan; het Orthodoxisme van de uiterste rechterzijde overdrijft haar alzoo, dat de Bijbel ophoudt een waarachtig menschelijk boek te zijn in den edelsten zin van het woord; het is wezenlijk — ik bezig het woord niet als ketter-naam, maar als signatuur — docetisch in merg en gebeente. En toch, ik durf het vrijmoedig vragen aan allen, die ooit bij het waarachtig geestelijk genieten der levende Schriftwoorden een wijle hun dogmatisch stelsel vergaten — en toch, kent gij één zoo echt, zuiver, waarachtig menschelijk boek als juist dezen Bijbel, en hebt gij ergens op het groote orgel der menschheid de vox humana zoo diep en klaar hooren klinken, als in de afwisselende stemmen, die gij hier verneemt van den aanvang af tot de volheid en de naderende voleinding der tijden? Welke waarachtig menschelijke physionomiën, met Gods licht getint ja, maar alzoo getint, dat iedere echt nationale trek in hun wezen te sterker tot zijne uitdrukking komt bij deze constellatie van Profeten en Apostelen, aan denzelfden prachthemel op verren afstand van elkander geplaatst, niet éene ster aan de andere gelijk, en toch niet éene geestelijk aan de andere vreemd! Doorgaans treden zij bescheiden terug achter de ontzaglijke majesteit der zaak, die hen bezig houdt, maar waar zij nu en dan van uit de schaduw te voorschijn komen, daar wordt gij door niets wellicht sterker getroffen dan door het schijnbaar accidenteele, in ieder geval geheel occasioneele van dit hun spreken en schrijven. Paulus krijgt een brief uit Corinthe om hem over verscheiden verschijnselen en geschilpunten in die gemeente te ondervragen, en zijn antwoord, het brengt haar en straks der

geheele christenheid een versterking van het geloof, een bestuur voor het leven, waaraan de kerk op die punten nog heden in hoofdzaak genoeg heeft. Davids diepste levens- en lijdenspsalmen — wij zullen thans de netelige quaestie aangaande de echtheid en juistheid van zoovele opschriften aan de Schriftkritiek overlaten, die althans op dergelijke punten haar woord nog wel zal hebben mede te spreken — maar genoeg, ze zijn geboren uit oogenblikkelijke aanleidingen, indrukken, toestanden uit- en inwendig doorleefd. Zij zouden zonder die aanleiding niet of niet alzoo zijn vervaardigd, en indien zij nu voor het vroom gemoed onvergankelijke waarde bezitten, waarin is die waarde anders gegrond, dan in dit feit, dat gelijksoortige toestanden gelijksoortige behoeften en stemmingen wekken, en deze hier op eene wijze zijn uitgedrukt, dat het Godzoekend hart er zich geheel in weervindt, en geheel bij neerleggen kan? Zoo verklaart het zich volkomen, maar geheel natuurlijk, dat gij in uren, waarin gij zélf niet bidden kunt, gelijk het behoort, niet beter kunt dan zulk een ganschen Psalm — neem eens den 25en, den 103en, den 130en — uit het diepst van uw schreiend hart te herhalen, omdat het in waarheid úw Psalm is geworden; een woord, van God uitgegaan ook in dezen vorm, nu ja, gelijk elke heilige levensuiting ten slotte uitgaat van God, waar God wordt gekend; maar niettemin in een levend menschenhart geboren, en ziet vooral dit niet voorbij, als door dat menschenhart heengegaan, en eerst alzoo ook in het uwe tot waarheid en leven geworden. Hier integendeel — 't is in mijne schatting geen climax voorwaar — hoort gij u verzekeren, dat de H. Geest de gewijde dichters gebruikt heeft „óm Psalmen voor de gemeente des levenden Gods te zingen", (ook óm in haren naam te vloeken, of een Eliastoorn te openbaren,

dien de Christus later in zijne discipelen afkeurt?) dat in éen woord de Auteurs hier voor ons geheel moeten wegvallen, daar het „God zelf is, die hier voor ons geestesoor jubelt en zingt." Of Israëls dichters zelve met deze voorstelling bijzonder zouden zijn ingenomen geweest, ook dan wanneer in hen de mensch nog niet geheel in den theoloog was ondergegaan? Ik betwijfel het; voor mij althans zou de grootste waarde van mijn liefste gebedenboek zijn verdwenen, indien ik het voortaan door dezen dogmatischen bril moest beschouwen. De Praedestinatiaansche Schriftbeschouwing, die hier met inderdaad zeldzame consequentie gehuldigd wordt, blijft voor mijn oog in onverzoenlijken strijd met de psychologisch-historische, welke ik van harte ben toegedaan.

Zooveel — of liever zoo weinig — moest ik u doen opmerken aangaande den Indruk, door de onbevangen beschouwing der H. Schriften te weeg gebracht, en langs een anderen weg wederom zie ik mij tot geen andere resultaten geleid, wanneer ik namelijk opzettelijk met den Inhoud dier Schriften te rade ga, zoo onpartijdig mogelijk in het licht der hier aangeprezen beschouwing geplaatst. De Bijbel namelijk zal „den Gereformeerden Christenen het Woord en de Schrifture huns Gods zijn, waarmede Hij-zelf aan alle weerspraak een einde maakt, en waarvan de inhoud, naar vaste keuze Gods, bepaald werd door den zielsnood van Gods uitverkorenen en de behoefte der gemeente van Christus, van eeuwig gekend en daarom van vóór alle eeuwen bevredigd." Een gepraedestineerde Bijbel alzoo — ik weet geen betere uitdrukking, in ieder zijner deelen ontworpen en ingegeven ten behoeve der gepraedestineerde gemeente! Ik besef, het denkbeeld heeft, zoo het waarheid uitspreekt, zeker voor menigeen zijne indrukwekkende,

Dus geen gepraedestineerde Bijbel, geene gepraedestineerde gemeente? Dus heeft de Al[illegible] [illegible] en Albestierende God niet [illegible]

bedwelmende zijde, maar of er in den inhoud der Schriftzelve iets wordt gevonden, waardoor het wordt gewekt of gewettigd? Reeds het volstrekt stilzwijgen der gewijde schrijvers op een punt van — indien het houdbaar bleek — zoo ontzaglijk groote beteekenis, het heeft zeker niet alleen voor míjn oor een niet twijfelachtigen zin. Niet alleen van dit onafzienbaar doel hunner schriften, maar ook van die eigenaardige soort van ingeving, die daartoe ten middel moest verstrekken, zijn kennelijk de heilige Auteurs zichzelven volstrekt onbewust. Als Lucas zijn verhaal te boek zal stellen, hij gewaagt van zijne voorgangers, van zijn onderzoek, van zijn einddoel, maar met geen woord van eenige buitengewone drijving, uitstraling, bezieling des Geestes, waardoor hij tegen alle gevaar des dwalens behoed wordt, en zijn schrijven nu voorts het karakter eener rechtstreeks goddelijke getuigenis draagt, en even weinig speur ik daarvan het minste, waar hij in de Handelingen der Apostelen den losgelaten draad weder opvat. „Gelijk velen ter hand genomen hebben", klinkt het doodeenvoudig, „heeft het ook mij goedgedacht." „Ook mij en den H. Geest", zou althans op het bestreden standpunt niet ongepast zijn geweest, en wérkelijk hebben veel later enkele oude overzetters dit „et spirituï sancto" er wederrechtelijk ingevoegd; (zou tegen zulk eene opzettelijke tekstvervalsching een weinigje „schriftkritiek" zoo geheel misplaatst zijn geweest?) maar al hadden zelfs die knoeiers recht en gelijk, in ieder geval blijken hier historische bronnen te zijn vergeleken en gebruikt, en reeds dit was op het hier verdedigd standpunt de overtolligheid zelve. En niet anders is het met de Apostolische Zendbrieven, waarin wij de sprake des H. Geestes, niet lang na zijne uitstorting op den Pinksterdag, in al hare reinheid en volheid vernemen. Denk u b. v. eens

het ontstaan van den Brief aan Philemon, naar aanleiding van het gebeurde, op zulk een wijze gepraeformeerd en in de pen gegeven, als Dr. K. het naar zijne theorie zich voorstellen moet! Over het geheel moet het u, bij dieper nadenken over deze dingen, reeds dikwijls in het oog zijn gevallen, hoe in de H. Schrift de leiding der Apostelen door den H. Geest bij hun spreken veel sterker wordt geaccentueerd, dan bij hun doen en (natuurlijk deel daarvan) óok hun schrijven. Niet dat deze leiding ook daarbij hierdoor betwijfelbaar wordt, maar zij sprak in zeker opzicht van zelve; zij openbaart zich, ook waar zij niet wordt betuigd; alleen niet op die wijze, gelijk hier zuiver aprioristisch gesteld wordt, maar onmogelijk historisch bewezen kan worden. Veeleer het tegendeel; overtuig uzelven, en sla met mij, als één voorbeeld uit velen, de Apostolische uitweiding aangaande zijne Corinthische werkzaamheid op, die 1 Cor. 1 : 14—16 gevonden wordt. Eerst eene mededeeling, dat hij slechts een tweetal in hun midden gedoopt heeft, nog wel met de aanwijzing er bij, waarom niet méer dan dit tweetal. Terstond daarna echter een niet onbeduidende rectificatie op dit punt; en eindelijk, als kroon hierop, een betuiging van verder onwetenheid. Volkomen natuurlijk op historisch, menschelijk standpunt: maar ook op dat der voorstanders eener mechanische ingeving? Even goed, als iemand dát kon volhouden, kon hij — gelijk werkelijk reeds eenmaal gebeurd is, en in onzen tijd zeer gemakkelijk weder gebeuren kan — de onfeilbare inspiratie der Hebreeuwsche klankstippen handhaven met een beroep op 's Heilands verzekering van de volstrekte onmogelijkheid „dat er een tittel of jota der wet zou voorbijgaan, totdat'' [1]) — gij

2) Matth. 5 : 18.

kent het vervolg, doch behoeft, hoop ik, voor u zelven althans de herinnering niet, dat de Heer met deze sterk plastische uitdrukking slechts op de volstrekte onverganke-lijkheid ook der minste zedelijke voorschriften, niet van de letter der Goddelijke wet heeft gedoeld.

Maar ik loop gevaar op een dwaalspoor te raken. Immers, niet van afzonderlijke Schriftplaatsen zou ik spreken, maar van de verzameling in haar geheel, en wat valt dan eer en meer in het oog, dan de groote tegenstelling tusschen de Schriften des O. en des N. Verbonds, waarvan ik reeds met een enkel woord melding maakte? Zeker, het laatste schuilt in het eerste, het eerste wordt openbaar in het tweede; maar toch, er is een onderscheid van tijden, van bestemming, van inhoud, dat wellicht door niemand ontkend wordt, doch zeker, ik herhaal het, bij déze Schriftbeschouwing niet genoeg in het oog is gehouden. De Heilige Schriften van het Israëlitische volk en die van de Christelijke gemeente des N. V., al zijn die ook in éénen band te zamen gevoegd, mogen toch lang niet onvoorwaardelijk op ééne lijn geplaatst worden. Gij bewondert, schrijft gij mij, den moed van dezen spreker, al schaart hij zichzelven onder de achterlijken, die als zijne onwrikbare overtuiging belijdt „dat God-zelf de steenen tafelen der wet beschreef, met hoorbare stem van den Sinaï sprak, in Theophaniën verscheen," enz. Laat ons echter — de interpretatie dier gewijde verhalen nu daargelaten — niet vergeten, dat wij leven in de dagen des *Nieuwen* Verbonds, waarin de heerlijke belofte vervuld wordt: „Ik zal *mijn wet in hun binnenste geven, en zal die in hun hart schrijven*"; eene belofte zeker, naar aller overtuiging, allereerst in de Apostelen en Profeten der Nieuwe Bedeeling vervuld [1]).

1) Jerem. 31 : 33.

Welnu, hoe wordt door een der uitnemendsten dezer gezalfden met den H. Geest, deze Nieuwe tegenover de Oude geplaatst? Gij weet het; als de bediening des Geestes, die levend maakt, tegenover die der letter, die doodt; en gij herinnert u, hoe Paulus vruchteloos naar woorden zoekt om de heerlijkheid van de eerste te roemen [2]. Ik weet niet, of hij in Gamaliëls school de Joodsche leer eener letterlijke inspiratie van de Schriften des O. V. gehoord had en tot de zijne gemaakt; maar sterk zou ik mij moeten vergissen, indien hij, des gevraagd, zonder eenige reserve, dezelfde theorie zou hebben gehandhaafd voor het geschreven Heilswoord van zichzelven en zijne medegetuigen. Waartoe zou het ook noodig zijn geweest? Van het gepredikt en geschreven Evangelie was immers de levende Christus het middelpunt, dien hij zelf mogelijk niet naar het vleesch gekend had, maar met wien zijne mede-Apostelen gegeten en gedronken hadden en Hem aanschouwd als den Eersteling uit de dooden, straks met heerlijkheid en eere gekroond. Waar het Evangelie, altijd weder met het oog op zeer actueele behoeften des oogenbliks, moest te boek gesteld worden, wat hadden daar de Apostelen Mattheus en Johannes, wat hunne medehelpers Marcus en Lucas méer noodig, dan de vernieuwde herinnering van wat allen onvergetelijk was, door het geloof verklaard en door de liefde gescherpt? Als Johannes aanheft: „hetgeen van den beginne was, hetgeen onze oogen gezien hebben" — doch gij spaart mij de moeite des afschrijvens — wat behoefde hij toch, om zoo te kunnen spreken, dan met het oor van zijn Godgewijd hart te luisteren naar de stem van het eeuwig gedenkwaardig voorleden? Iets anders was het zeker bij

---

1) 2 Cor. 3 : 5, 6.

het beschrijven der Apocalypse, haar Apostolische oorsprong nu aangenomen; maar deze staat ook éénig daar in den Schriftbundel des N. V., en sinds wanneer is de uitzondering ten regel geworden? Het is duidelijk, ook wanneer wij ons alleen kortheidshalve bepalen bij de Schriften des N. V. Het geheel van die Schriften, zoowel als ieder der deelen, zou er geheel anders uitgezien hebben, hadden wij het ontstaan der Schrift ons op de antiek of modern scholastieke wijze te denken.

En nu zweeg ik nog van wat toch niet verzwegen még worden, waar de inhoud der Schrift overzien wordt met het doel om de getuigenis des geheels aangaande zichzelf te beluisteren. Ik denk aan die, wel is waar, ondergeschikte, maar toch niet onwezenlijke disharmoniën, die wij hier niet zelden vooral op historischen bodem ontmoeten. Aan wat doorgaans vergoelekender wijs tot het gebied der schijnstrijdigheden gerekend wordt, maar ook wel eens een geheel ander karakter vertoont; aan onnauwkeurigheden, dwalingen, gedachten- of geheugenfeilen der gewijde auteurs ten aanzien van ondergeschikte zaken, die zich volkomen verklaren, maar toch niet laten ontkennen, en op het door mij bestreden standpunt nog veel minder geringschatten. Ongaarne spreek ik van deze dingen, niet slechts omdat ik zeer goed weet, hoe vaak zij overdreven en misbruikt zijn geworden, maar ook omdat ik voor mij zelven en de gemeente daaraan al bitter weinig beteekenis hecht. Maar ik moet er tháns wel van spreken, ongeveer in gelijke stemming, als waarin weleer Paulus tot een hem anders onoorbaar roemen moest komen tegenover hen, die in het jammerlijk verdeeld Corinthe als „de uitnemendste Apostelen" gelden wilden [1]). Het is en blijft daarbij in mijne

1) 2 Cor. 11 : 5 en verv.

schatting een treffende uiting van den frisschen, vrijen geest der Hervormingseeuw, dat niet slechts de op dit punt tamelijk vrijgevige Luther, maar ook de strenge Calvijn zich meer dan eenmaal met eene loyaliteit des geloofs heeft doen hooren, die niets te wenschen heeft overgelaten. Wanneer b. v. Hebr. 11 : 21 van den stervenden Jacob iets gezegd wordt, dat wel in de Grieksche vertaling, maar niet in den oorspronkelijken Hebreeuwschen tekst van Gen. 27 : 31 te lezen staat, dan is het eenvoudig: „wij weten dat de Apostelen in soortgelijke dingen niet bijzonder angstvallig waren, in de zaak is het een minbeduidend verschil.” Evenzoo ongeveer, waar Paulus 1 Cor. 10 : 8 van 23,000 gestorvenen spreekt, daar er toch eigenlijk volgens Num. 25 : 8 niet minder dan 24,000 gevallen zijn. Hij weet niet, en zegt zelfs, dat het hem weinig kan schelen, waarom Matth. 27 : 9 verkeerdelijk van den Profeet Jeremia, in plaats van Zacharia gesproken wordt. Zoo kon ik meer noemen, doch genoeg.

Heldenfiguren blinken ons tegen, te midden der stofwolken van dat rusteloos strijdperk; maar hoeveel bezwarender voor borst en longen is het duffe stof van de school? Niet beter dan in dit beeld zou ik ook ten aanzien der Schriftkwestie de verhouding der zeventiende tot de zestiende eeuw kunnen aanduiden. Het raakt met dergelijke schijnbaar onschuldige, maar toch gevaarlijke stoutigheden in de kerken der Hervorming gedaan, en in plaats daarvan worden logisch-onvermijdelijke postulaten, het een al strenger dan het ander, vernomen. Een van deze luidt: de H. Schrift, van A—Z letterlijk ingegeven, moest dan ook volkomen vrij van álle dwalingen zijn, óf haar volstrekt Goddelijk karakter lijdt schade, en — ongeloofelijke pogingen zijn aangewend om tot élken prijs die volstrekt onhoudbare stelling te

handhaven. Niet zonder groote oorzaak hoor ik hier (bl. 35) door Dr. K. gewagen van „eene kleingeestige Harmonistiek met haar erbarmelijk geknutsel," maar het is mij volstrekt niet klaar, met wat recht alzoo op zíjn standpunt van een streven gesproken wordt, dat niets was dan de bloot natuurlijke vrucht der schoolsche Bijbelbeschouwing. De H. Geest geeft immers aan ieder zijner „pennen" de juiste waarheid neder te stellen in onverbeterlijk schrift? Maar die Geest kan toch onmogelijk aan A. in de pen geven, wat Hij aan B. in juist tegenovergestelden zin heeft medegedeeld, of, wat ongerijmd zou zijn, de Doctor Doctorum moest met zich zelven in wederspraak komen. Van tweeën één dus; óf het stelsel moet vallen, óf er kan en mag in het ongunstigst geval slechts van schijnstrijdigheden gesproken worden, die moeten, maar altijd ook kúnnen opgelost worden. Dat die oplossing werkelijk in meer dan één geval gelukkig geslaagd is, ik zou het niet gaarne ontkennen; menig bezwaar bleek bij nader onderzoek veel minder groot dan het scheen. Zeer dikwijls echter doen zich vragen en bedenkingen voor, waarop zich zeker wel iets antwoorden laat, maar waarvan tot dusver nog nooit kon getuigd worden, dat zij waarlijk beantwoord en opgelost zijn. Het Schrift met Schrift vergelijken mag ons wonderschoone harmoniën doen opmerken, het doet ons ook discrepantiën zien, waarop iedere poging om die overeen te brengen tot dusver schipbreuk geleden heeft, en wel schipbreuk zal blijven lijden, zoolang er althans geen geheel nieuwe hulpmiddelen en bronnen ontdekt zijn. Mag ik u, zoo gij het anders betwijfelt, verzoeken de Geboorteverhalen in de twee eerste hoofdstukken van Mattheus en Lucas zoo in elkander te voegen, dat aan ieder woord der beide Auteurs volkomen recht wedervaart; en als gij daarmede gereed zijt, wilt gij

dan hetzelfde beproeven met de omstandigheden en verschijningen van den grooten Opstandingsdag, gelijk die in vier, of de eigenlijke toedracht der Hemelvaartsgeschiedenis, gelijk die in twee van de historische boeken des N. V. ons zijn medegedeeld? Gaarne zal ik dan ook van u bij gelegenheid vernemen, welke van de drie verzoekingen des Heeren in de woestijn eigenlijk de tweede, welke de derde geweest zij; of de stilling van den storm op zee vóór of na de toespraak tot de ontroerde discipelen plaats greep; of er werkelijk, volgens Mattheus, twee blinden of bezetenen tegelijk, dan wel, volgens Marcus en Lucas, slechts éen dezer ongelukkigen door Jezus genezen zijn. Stemmen de vier Evangelien althans onderling overeen, waar het een zoo gewichtig punt geldt als de aanduiding van den sterfdag des Heeren, en blijft aangaande het eigenlijk uur zijner kruisiging geen de minste onzekerheid over, als gij aan Johannes tegenover Marcus het oor leent? Éen en hetzelfde boek der Handelingen bevat drie uitvoerige verhalen aangaande de bekeering van Paulus: bestaat er geen de minste wederspraak aangaande sommige nevenomstandigheden; ja sluit op alle punten de Paulus der Handelingen op den Paulus der Brieven zoo vast, dat gij u onwederstaanbaar gedrongen gevoelt aan „twee zaamgepaarde schelpen" te denken? Maar in het Oude Testament zullen zich mogelijk minder dergelijke verscheidenheden bij grooter overeenkomst vertoonen, in de beide scheppingsoorkonden bv. aan den aanhef van Genesis; of in de beide onderscheiden berichten aangaande het leven en de regeering der koningen van Israël en Juda; om van de oudste chronologische opgaven van uwen Hebreeuwschen Bijbel, vergeleken met de Grieksche vertaling, of van de resultaten der Egyptologie of der Assyriologie op dat punt niet eenmaal te spreken! Ik vrees, dat er meer geduld

noodig is, dan waarover de meesten beschikken kunnen, eer gij een en ander zoo hebt in het reine gebracht, dat een deskundige tot zekere hoogte tevreden kan zijn, en kwam het ook zoover, ik zou u nog niet mogen laten gaan, zonder u voor andere probleemen te plaatsen. De H. Geest zal toch wel de onfeilbare Schriftuitlegger zijn, vooral waar Hij aan zijne tolken uit de dagen des N. V. de orakelen des Ouden ontcijfert. Is het onbescheiden te vragen, of bij deze hemelsche Schriftverklaring de Hebreeuwsche, dan wel de Grieksche tekst is ten grondslag gelegd, die op lang niet onwezenlijke punten verschillen, en hoe ik het maken moet, als de gewijde argumentatie, gelijk hier en daar het geval is, op min juiste vertaling berust?[1]) Wij zouden meer kunnen noemen, zelfs op het gevaar af van iemand te ergeren, wien de stelselzucht hardnekkig verhindert de waarheid te zien, maar reeds te veel. Waarlijk, men is nog weinig gevorderd, wanneer men zich uit de verlegenheid redt door al de „feilen" der gewijde schrijvers eenvoudig op rekening van de onvolkomen afschriften en schrijvers te stellen, uit wier handen zulk een ongave kopie van den oorspronkelijk ongetwijfeld volmaakten tekst is gekomen. Ook die oorspronkelijk volmaakte tekst is hier eene onmisbare, maar volstrekt onbewezen hypothese, niets meer; het strijdt ook tegen alle wetten van kans- en waarschijnlijkheidsrekening, dat álle aangeduide bedenkelijke verschijnselen uit deze éene bron zouden moeten afgeleid worden, en bovendien, er zijn ook, reken het zelf maar eens na, onder de opgemerkte feiten niet weinigen, die op zulk eene wijze zich volstrekt niet laten verklaren. Het gaat kwalijk aan, in opgaven, die nu eenmaal niet kúnnen overeen-

---

1) Zie bijvb. Hebr. 2:6, 12, 13. 10:5. 12:26.

gebracht worden, niet veel meer te zien, dan „een afwisseling van coloriet en veelzijdigheid van opvatting in wat door den oppersten Kunstenaar op het doek is gebracht.” De verschijnselen zijn van vrij wat ernstiger aard, en ook na herhaalde reductie nog machtig genoeg om sommige onhoudbare theoriën onverbiddelijk omverre te stooten. De Schrift, in haar geheel overzien, geeft aan zichzelve eene geheel ándere getuigenis, dan die door het herlevend Voetianisme als de éénig ware verkondigd wordt.

Nog verzuimde ik op te merken, en de herinnering kon toch hare nuttigheid hebben, dat in den Bijbel zelven de uitdrukking: Woord Gods nergens in gelijken zin als de benaming: Heilige Schrift wordt gebezigd, en dat dus wie waarlijk Bijbelsch over den Bijbel wil spreken, ongetwijfeld verstandiger doet met deze onderscheiding hier vooral niet uit het oog te verliezen. Naar gezegd spraakgebruik is „het woord Gods” datgene wat God van zich uitspreekt en kenbaar maakt voor zijne gezanten; terwijl het schriftuurlijk bericht aangaande tijd, wijze en omstandigheden daarvan met dit spreken-zelf niet moet verward of op ééne linie gesteld worden. Geef u de moeite om uit dit oogpunt b.v. Jerem. 1 : 1—5 of Luc. 3 : 1—6 opmerkzaam te herlezen, en het zal u volkomen duidelijk worden, dat die onderscheiding niet slechts Bijbelsch volkomen wettig, maar zelfs volstrekt onvermijdelijk is voor wie met eenige juistheid en helderheid over deze dingen wil spreken. Gij wint er tevens dit bij, dat indien eens bekende steenen des aanstoots, zoo als b. v. Luc. 2 : 2 of Hand. 5 : 36, moesten blijken volstrekt niet te kúnnen uit den weg geruimd worden, en het voortgezet historisch-kritisch onderzoek op dit punt alzoo ten nadeele van onzen Lucas móórcht uitvallen, gij nog geen oogenblik zoudt behoeven te treuren, dat gij een deel van

„het eigen Woord uws Gods” hadt verloren. Dit verlies, ik ken er u voor, zou u boven alles ter harte gaan, en de geruststelling daaromtrent heeft dus voor uw gevoel geen geringe beteekenis, maar ik zou haar u allerminst durven beloven op den weg, waartoe ik u door al het gezegde den pas poogde af te snijden.

Onze twijfel, of de theorie der mechanische Schriftinspiratie wel een zuiver Gereformeerd, of zij bovenal een Schriftuurlijk karakter vertoont, zal door al het gezegde wel ruimschoots gewettigd zijn. Maar welligt is die theorie, het is eene derde mogelijkheid, op innerlijke gronden Aannemelijk? De wijze, waarop zij hier besproken wordt, zou het ons met grond doen vermoeden, en lokt uit dien hoofde op sommige punten een nader onderzoek uit. Laat ons zien. Ik breng de hier aangeprezen Bijbelbeschouwing voor eenige oogenblikken in verband met het letterkundig karakter der Schrift, met de historische getuigenis der Christelijke kerk, en met de leer eener gezonde Openbaringsphilosophie.

Over de hooge waarde van het letterkundig karakter der Schrift, thans als één geheel gedacht, is reeds menige lofrede uitgesproken, en er kan niet licht te veel van gezegd worden. „De stijl des H. Geestes” kenmerkt zich op menig Bijbelblad door eene schoonheid en kracht, gemakkelijker gevoeld, dan beschreven. Onder Christenen van geestelijken smaak en ontwikkeld schoonheidsgevoel kan daaromtrent wel geen verschil van meening bestaan: alleen is de vraag, in hoever de rechtmatige lofspraak op dit punt van geheel den Bijbel kan gelden. Bij consequente toepassing der hier

gehuldigde theorie moest dit, zou men zeggen, zonder eenige beperking zoo zijn, en het is dan ook in de zeventiende eeuw door een harer tolken verkondigd: „de stijl der H. Schrift is door geen enkele grammatikale fout, door geen Barbarisme en Soloecisme ontsierd,” ja, men heeft geeischt, dat de taalwetten en vormen van het Grieksch naar het spraakgebruik van de Schriften des N. V. herzien zouden worden. Een volkomen billijke eisch in het afgetrokkene beschouwd, daar zich immers van den volmaakten Werkmeester niet anders dan het volmaakte ook in den vorm laat verwachten; maar te gelijk bij den blik op de feiten zoo ongerijmd en wanhopig, dat ook den meest gereformeerden Philoloog ongetwijfeld de moed zou ontzinken om hem te herhalen en toe te passen. Immers, het Grieksch van het N. T. is nu eenmaal, gelijk iedereen weet, volstrekt niet beter, dan dat van zoo menig ander geschrift uit een tijd, toen de gouden eeuw van Hellas' letterkunde reeds lang was ondergegaan, door tal van heterogene elementen ontsierd; en wat het Hebreeuwsch des Ouden betreft, zeker, sommige deelen des Boeks geven in dit opzicht van een schoonen bloeitijd getuigenis, maar anderen even ondubbelzinnig van een teruggang en kwijning, die een naderend sterven voorspelt. Wat mag toch — het zij met den diepsten eerbied gezegd — den H. Geest wel bewogen hebben om b. v. een deel van Daniël in het Hebreeuwsch, een deel in het onheilig Arameesch te dikteeren, en welken grondtekst van Mattheus, den verloren Hebreeuwschen, of den onzuiveren Griekschen heb ik voor den door Hem geïnspireerden te houden? In der daad, de hemelsche schat wordt ook hier in aarden vaten gedragen, en dit doet ook aan de wezenlijke waarde van dien schat op zichzelven geen enkelen penning te kort,

maar te meer aan sommige theoriën betrekkelijk den Schatmeester en de wijze der mededeeling.

Er is meer optemerken. Hier en daar blijken deze theoriën niet slechts bedenkelijk, maar volstrekt verwerpelijk, omdat zij tot ongerijmdheden leiden. Ten voorbeelde neem ik het boek Job, dat pracht-poëem, waarin het probleem der smart van het standpunt der Israelitische wijsheid op eene wijze gesteld en toegelicht wordt, waarvoor elke lofspraak te kort schiet. Maar hoe denkt gij u toch, bid ik u, het ontstaan van dat onschatbaar boek, in het licht van de theorie der mechanische inspiratie geplaatst? Het geschiedverhaal nu geheel daargelaten: maar hier zijn strijdende partijen, die elkander in het aangezicht tegenspreken, en toch onmogelijk allen recht en gelijk kunnen hebben; hier wordt nu en dan over Gods weg en werk als door blinden over de kleuren geoordeeld; hier moet Hij zelf tusschen beiden komen om aan den eindeloozen woordenstrijd een einde te maken. Prachtig drama, maar ook denkbaar als vrucht van een onfeilbaar dictaat? Zijn dan al de woorden van Jobs vrienden óók Gods woorden, in gelijken zin als die van Job zelven, of als die van zijnen God uit het onweder, waarin de vorige, toch óók geïnspireerde woorden bestraft worden? Hier stond zelfs Augustinus verlegen, zoodat hij slechts tot een wijs onderscheiden („sapienter discernere") vermanen kon; hier zag zich ook onze oude orthodoxie tot niet onbelangrijke concessiën genoopt [1]). Wij

1) Onze beroemde orthodoxe landgenoot, Joh. a Marck, gaf toe, dat onder hen, die in de H. Schrift door den Geest spraken en wier woord derhalve voor Gods woord was te houden „evenwel Job en zijne vrienden nauwelijks te tellen waren, als van wie geene goddelijke ingeving wordt gemeld en die over hunne redenen van God worden bestraft." Zie Scholten, „Leer der Herv. K." 4e uitg. I. bl. 110.

konden andere voorbeelden noemen, aan den Prediker b. v. ontleend, maar dit éene schijnt mij voldoende.

Laat mij eindelijk wijzen op het onmiskenbaar verschil, niet slechts van taal en stijl, maar ook van geestesrichting en zienswijze tusschen de voornaamste schrijvers des O. en N. V. Het is al te groot om hier met weinige woorden geschetst te worden, maar het valt elken geoefenden Bijbellezer zoo terstond in het oog, dat geen betwijfeling mogelijk is. Niemand hunner verkondigt eene geheel andere waarheid dan zijn medegetuige, maar toch, ieder hunner verkondigt haar weder geheel en al ánders. Welk een hemelsbreed verschil, alleen uit het verschil van tijd en individualiteit te verklaren, maar toch tevens een tastbaar bewijs, dat wij hier iets anders dan „schrijfwerktuigen" voor ons zien! Dr. K. maakt er zich wat al te gemakkelijk af met te zeggen: „dergelijk gebeuzel behoeft ons hier niet op te houden; door het telkens bezigen van een ander werktuig moest de uitkomst wel verschillend zijn." Voor een feit van zoo wijdstrekkende beteekenis, schijnt mij althans die kwalificatie bijzonder weinig gepast. Bleven de werktuigen louter werktuigen, waartoe dan hunne individualiteit geëerbiedigd, daar immers „de Auteurs voor ons moeten wegvallen," opdat wij alleen Gods Woord mogen hooren? Of waren zij méer dan machines, hoe kon het anders, of hunne individualiteit moest niet alleen op de uitdrukking, maar ook op de opvatting en voorstelling der waarheid van althans eenigen invloed zijn? Neem b. v. het algemeen bekend en onwedersprekelijk feit, dat, zoover wij kunnen nagaan, al de Apostolische schrijvers des N. V. de wederkomst des Heeren ten jongsten gerichte met meer of minder gewisheid nog bij hun leven verwacht hebben; eene verwachting, welke in dien vorm niet is vervuld. Voor u

en mij is dit feit volkomen verklaarbaar, en biedt het ook geen ernstig bezwaar; maar hoe het toch op het standpunt der volstrekte en mechanische onfeilbaarheids-theorie te beoordeelen? Hoe het te verklaren, wanneer Paulus 1 Cor. 7 : 10 en verv. zoo scherp onderscheidt tusschen hetgeen niet hij, maar de Heer zegt, en omgekeerd? Doch des vragens zou ten laatste geen einde komen.

„Gebeuzel." — 't Scheen misschien weleer ook een beuzeling, toen, naar het oud verhaal, Achilles door zijne moeder in den Styx werd gedompeld om hem onkwetsbaar te maken, dat zij den knaap toch bij één der hielen moest vasthouden. Maar die kleine onbesproeide plek was zijn ongeluk; hij werd er kwetsbaar en sterfelijk door.

Zouden wij tot een geheel ander resultaat komen, wanneer wij acht geven op de historische getuigenis der Christelijke kerk aangaande eene zoo hoogst aangelegene zaak? Maar de H. Geest, die in en door de Schrift tot ons spreekt, heeft zich ook in den loop der eeuwen niet onbetuigd gelaten in de gemeente des Heeren, en met reden zou het ons bevreemden, indien Hij aangaande hetgeen werkelijk levenswaarheid is gedurende al dien tijd een onherroepelijk zwijgen bewaard had. Ook Dr. K. hecht aan die levende keten van waarheidsgetuigen groote beteekenis, blijkens zijn eigen woord: „zoo, en zoo alleen was de Bijbel in de voorgaande eeuwen, en is ze nog, de Schrifture des levenden Gods." Zoo, en zoo alleen? Mij intusschen heeft het historisch onderzoek nog al andere dingen geleerd, die ik u niet mag verbergen. De Schrift des O. V. heeft de jeugdige kerk ongetwijfeld als de heilige en geinspireerde van Israël dankbaar aanvaard, maar zij deed dit zonder aangaande wezen en grens der inspiratie

iets te bepalen. Justijn de Martelaar, de eerste, die er van spreekt, gebruikt het beeld eener lier, waaraan door het speeltuig (plectrum) welluidende toonen ontlokt worden, en schijnt in zoover aan eene volstrekte lijdelijkheid dier gewijde schrijvers te denken, maar beperkt die in ieder geval tot het religieus gebied [1]). Als Goddelijk worden de Schriften des O. V. door alle orthodoxen erkend, maar schier allen nemen dan ook de vrijheid, die Schriften op geheel willekeurige, allegorische wijs te verklaren. „Anders," zegt Origenes, „zoo men alles woordelijk opvatten wilde, zou men dingen van God moeten gelooven, die zelfs de slechtste mensch niet zou doen." Aan die boeken nu des O. V., van Israël ook door de geloovigen uit de Heidenwereld overgenomen, worden van lieverlede de geschriften van de Evangelisten en Apostelen des N. V. toegevoegd, straks daarmede op gelijken rang gesteld, en de gezamenlijke schrijvers van beide helften des Bijbels eerst tegen het einde der tweede eeuw met den naam van „geestesdragers" (Πνευματοφόροι) begroet. Naast het Profetisch woord wordt ook het Apostolisch woord als waarachtig en Goddelijk met de warmste lofspraak bejegend, maar zonder dat daarom het waarachtig menschelijk karakter der Schrift in theorie of praktijk wordt geloochend. Volgens Augustinus heeft Johannes van Christus „als een van God geinspireerde gesproken, maar toch altijd als een mensch", en houdt zich de kerkvader ook verzekerd, „dat geen van de auteurs der Kanonieke Schriften immer in hun schrijven gedwaald hebben," het verhindert hem volstrekt niet de grenslijn tusschen Kanoniek en Apocrief, dat is Goddelijk en niet-Goddelijk, uit te wisschen, die nog Hieronymus handhaaft.

---

1) „Cohortatio ad Graecos," § 8.

Laatstgenoemden hoort gij aangaande Paulus verklaren: „hij schrijft menschelijk, en geniet niet overal de genade, maar het wordt hem vergund er soms iets van het zijne aan toe te voegen" [1]). Het ligt voorts in den aard der zaak, dat, naarmate de traditie meer aan het woord komt en onder Rome's oppermachtigen invloed alles beheerscht, er steeds minder behoefte gevoeld wordt om de Schrift-autoriteit zoo haarfijn te bepalen, als latere Protestanten zich daartoe genoopt moesten voelen. Waar zich daaromtrent intusschen aan den ingang der middeneeuwen al te krasse realistische begrippen vertoonen, zij worden zelfs nu nog met minachting afgewezen. „De H. Geest zou Profeten en Apostelen niet slechts den inhoud hunner prediking hebben ingegeven, maar ook de lichamelijke woorden uitwendig in hunnen mond geformeerd, wat Absurditeit," schrijft de Aartsbisschop Agobert van Lyon [2]). Drie eeuwen later zelfs, waarin het middelerwijl niet helderder geworden was, commentarieert een Euthymius Zigabenus (op Matth. 12 : 8): „het is niet te verwonderen, dat de éene Evangelist voorbijgaat, wat de ander verhaalt, want zij hebben de Evangeliën niet onmiddelijk uit 's Heeren mond opgeteekend, maar vele jaren daarna, en daar zij menschen waren konden zij licht iets vergeten."

Is het wonder, dat bij het aanlichten van den dag der Hervorming, zulke toonen gedurig luider vernomen worden? Over hare korypheën spraken wij reeds; voeg bij het vroeger gezegde nog de erkenning van Luther ten aanzien der redeneering, Gal. 4 : 21 en verv., dat die „zum Stich zu schwach" zij, en die van Melanchton, „dat

---

1) Act Acta App. 26 : 6.

2) Ad Fredegisium, cap. 12.

de Apostelen wel niet in de leer, maar toch somwijlen in hare toepassing dwalen, zoodat op dit punt eenige menschelijke zwakheid valt op te merken" [1]). Ik zou vrij wat meer kunnen aanhalen, vooral ook uit de geschiedenis van het leerstuk uit lateren tijd, maar ik moet mij beperken, en wil ook aan dit punt mijner kritiek geen al te groote beteekenis hechten. Waar men, gelijk wij, zich eerbiedig voor het woord van den Heer en zijne Apostelen buigt, daar werpt ten slotte geen louter menschelijke uitspraak een beslissend gewicht in de schaal. Maar dit blijkt toch al duidelijk, en hierom was het mij uitsluitend te doen, dat de Scholastieke inspiratie-theorie der zeventiende eeuw vrij geisoleerd op het gebied der kerkelijke leer-ontwikkeling staat, en dat deze laatste nauwelijks tot die hoogte(?) gestegen is, of zij haast zich weder, en niet zonder grond, om terug te treden, als van een onbetrouwbaren bodem. Eene waarachtig geloovige, maar tegelijk wetenschappelijke Theologie in en buiten ons Vaderland wordt zich weldra met klimmende klaarheid bewust, dat zij het in dit enge keurs, door menschenhanden geregen, onmogelijk uithouden kan, zonder dadelijk gevaar voor ademhaling en leven. Ik kon een glansrijke reeks van namen vermelden, die ook in onzen tijd den meest uitnemenden klank in het oor van heel de Christenheid hebben, en die, waarin ook verschillend, tegen de hier gerestaureerde theorie als een éenig man zullen opkomen. Allen onderschrijven zij de verklaring van den edelsten Apostel der waarheid en des vredes, dien ik immer gekend heb, den nu zaligen C. J. Nitzsch te Berlijn: „van wat Gaussen „inspiration plénière" noemt ben ik mij bewust mij te hebben l o s g e m a a k t, min-

1) Postill" II. p. 985.

stens evenzeer op grond van mijn levend geloof aan het Woord des Heeren, als op gronden van wetenschap en historischen zin" [1]). Ik weet, daartegenover staat eene minderheid van andere stemmen, wier beteekenis ik niet wil verkleinen, maar zij vormen eene uitzondering, die op Christelijk-wetenschappelijk gebied steeds minder sympathie blijkt te winnen; zij schijnen mij en beteren toe de strijders te willen terugroepen tot een post, die reddeloos verloren is, en ook veilig prijs gegeven kán worden. Summa Summarum! Voor uw gevoel en het mijne getuigt het nog wel iets bijv. voor de Evangelische genadeleer, dat gij haar door mannen als een Augustinus en zijne geestverwanten erkend vindt tot in de donkere middeleeuwen; voor de Paulinische rechtvaardigingsleer, dat gij dit geloof in substantie reeds lang vóor Luther door een Bernhard van Clairveaux hoort belijden, tegenover al de werkheiligheid zijner eeuw. Wat dunkt u, verneemt gij ook zulke geestelijke stemmen aangaande de Theopneustie, gelijk die hier is geteekend — en indien het tegendeel, heeft dit stilzwijgen ons niet het allerminste te zeggen?

Zoo vraag ik met verhoogden nadruk, waar ik de hier verkondigde leer ten slotte in verband poog te plaatsen met de uitspraken eener gezonde Openbarings-philosophie. Ik mag dit doen, juist omdat ik mede op Christelijk-hervormd standpunt wensch te staan, waarop, gelijk gij weet, ook het recht der natuurlijke Godskennis zonder eenige weerspraak erkend wordt. Ik kan het, zonder vrees van mij op al te nevelig en onbereikbaar gebied te verliezen, niet slechts omdat Dr. K. mij ook hier met vasten

---

1) Zie zijne Biographie door W. Beijschlag (1872) s. 175.

tred voorgegaan is, maar ook omdat het, gelukkig voor partij en wederpartij, niet aan een gemeenschappelijk punt van uitgang ontbreekt. Wij gelooven te zamen in den H. Geest, nemen naar het Evangelie der Schriften een trinitarisch Godsbegrip aan, en zien in den Christus het heerlijk Middelpunt eener bijzondere Gods- en Heilsopenbaring, onmogelijk te verklaren als bloot natuurlijk produkt van louter eindige oorzaken. Ik zie dus tegen het wonder als zoodanig volstrekt nog niet op, als tegen een steén des aanstoots, die tot elken prijs moet uit den weg geruimd worden. Ik heb er plaats voor in mijn denken, even goed als de vrome en geniale Rothe die had; want ik wensch nog altijd, wie het smade, als Christelijk Theoloog op Supranaturalistisch-theïstisch standpunt te staan. Ik verlang alleen, en moet blijven verlangen, dat het wonder behoorlijk geconstateerd, en daarbij, dat het tot bereiking van een kennelijk Godewaardig doel zal bestemd en geschikt zijn. Welnu, is dát het geval, wanneer ik bij de Inspiratie moet denken aan „eene indringing van den H. Geest in het centrum van de persoonlijkheid der gewijde schrijvers, en een absoluut onderwerpen van wat aan- en in hen was aan de Souvereiniteit des H. Geestes?" „Mag ik — heet het verder — een oogenblik 's menschen sensorium het raderwerk, en zijn geest de spil er van noemen, dan lag hierin het mysterie, dat de H. Geest in de Theopneustie òf die aanwezige spil omdreef naar zijn welgevallen, òf wel, die spil er uitlichtte en zelf verving." Zeker, meer lijdelijk kan het niet, en evenmin meer docetisch, meer in strijd met al wat waarachtig menschelijk is. Let wel, aan Gods almacht twijfel ik niet; ik stel haar geen andere perken, dan die in zijn eigen natuur en wezen gegeven zijn. Ik vraag alleen: is zulk een ingeving aannemelijk, mag zij Gode en zijn redelijk en zedelijk schepsel

waardig geacht worden, en ik meen alle reden tot een ontkennend antwoord te vinden. Ontkennend — reeds omdat zich volstrekt niet laat aanwijzen, waartoe zulk eene wondere machtwerking althans bij een goed deel der gewijde schrijvers volstrekt onmisbaar geweest zou zijn. Al de Apostolische briefschrijvers b. v. waren mannen, vol des geloofs en des H. Geestes; was er méer noodig dan dit, wanneer een enkele maal de schrijfstift opgenomen worden moest, om een ontvangen brief te beantwoorden of in verlegenheid gepasten raad te verschaffen? Immanent, in hen wonend was de H. Geest in de dagen des N. V. als hun eigen geest geworden, gelijk Hij vroeger meer momentaan en sporadisch over de heilige Godsmannen in Israël met zijne drijvingen en invloeden kwam. Welnu, aangenomen zelfs — daarom nog niet toegestemd — dat ten aanzien van deze laatsten zulk een volstrekt mechanische Geesteswerking zich denken en toestemmen laat, wordt het dan toch niet een geheel ander geval met de eerstgenoemden, de volwassen zonen des huizes, de kinderen des N. V., aan wie ook deze belofte des Geestes gedaan en vervuld was: „Hij blijft bij ulieden, en zal in u zijn[1])?" Vergelijken wij, om de vraag te beantwoorden, de werking des H. Geestes op een ander gebied, den geloovige bij ervaring bekend, het gebied van bekeering en heiliging. Hier werkt de H. Geest ongetwijfeld met macht, maar nimmer met onnatuurlijken dwang; dynamisch, maar nimmer mechanisch: zou het zoo geheel anders zijn bij de leiding ten aanzien van wat naar Gods wil en raad door zijne dienaren beschreven moest worden, om zijne openbaring aan de menschheid bekend te maken? Bij de bekeering eerbiedigt, ontboeit, ontwikkelt God de

---

1) Joh. 14:17b.

door Hemzelven gewilde persoonlijkheid; bij de ingeving zou juist het tegenovergestelde geschieden, en Hij de Schepper der vrijheid zal, zij het ook slechts oogenblikkelijk en exceptioneel, ditmaal haar Onderdrukker en Vernietiger zijn? Geloove wie het wil, ik kan mij in deze gedachte niet vinden, en de feiten zijn ook dáár om haar ten stelligste tegen te spreken. Nooit is — om maar bij de Schriften des N. V. te blijven — Petrus méer Petrus, en Paulus méer Paulus, en Johannes méer Johannes in de hoogste kracht van hun woord en wezen, dan waar zij zich opmaken om hetzij bij monde of in geschrifte naar de behoefte des oogenbliks (laat ons dit laatste toch vooral niet vergeten!) getuigenis afteleggen van de zaligmakende genade Gods, in Christus verschenen. „De schrijvers zullen geheel instrumenteel gestaan hebben in dienst van den H. Geest, die deze menschen met al wat zij wisten en waren gebruikt heeft" — zeker, gelijk het leem wordt gebruikt door den pottebakker? Maar bij alle gelijkheid mag toch het wezenlijk onderscheid tusschen den leemklomp en den redelijken en zedelijken mensch alzoo niet voorbijgezien worden, en wij laten ons nog het zwijgen niet opleggen, al heeft men ons ook op „de vraag der psychische analyse of de menschelijke persoon er op aangelegd werd om zoo als zij is, met alle kennis, die hij in zich draagt aan een anderen geest tot orgaan te dienen", zonder eenig aarzelen een toestemmend antwoord gegeven. Wil men ons de mogelijkheid van dit laatste reeds door een beroep op de bezetenheid staven, waarvan het Evangelie gewaagt, „daar men ook zelf dat dubbel spreken in den door waanzin bezetene heeft gehoord" — wij zullen natuurlijk zulke feiten zelve niet loochenen, maar eenvoudig herinneren dat die, ook de hedendaagsche, voor meer dan éëne opvatting vatbaar zijn, tusschen welke eene bedachtzame

wetenschap nog het laatste woord niet heeft gesproken. Bovendien, al bleek de daemonologische opvatting van Dr. K. de ware, wat zou het ter laatster instantie in déze kwestie bewijzen? De werking van den Boozen Geest, die den mensch bindt en verderft, zal toch wel niet op éene lijn staan met die van den H. Geest, die den mensch ontbindt en herschept? Zeker, „er zijn ook onder menschen soms geesten, die anderen boeien, Napoleons op hun terrein" — laat mij nog sterker spreken, die anderen op schier onbegrijpelijke wijze biologizeeren — maar zij, die zich alzoo door hunnen medemensch láten binden en leiden, zijn immers zwakke, onpersoonlijke, karakterlooze wezens, allerminst waard om met de heilige mannen Gods in éénen adem genoemd te worden? Het is, bij alle analogie, hier niet de vraag, wat God kan of niet kan, maar wat God al of niet kan willen om een zijner waardig doel te bereiken.

Maar, zoo houdt men wellicht vol, het geldt hier ook niets minder dan „een — Mysterie, even wonderbaar en ondoorgrondelijk als de schepping in den aanvang, de vleeschwording in het midden der eeuwen, en de eindkatastrophe die nog toeft." Ik wil u dat laten zeggen, des noods zelfs zonder bewijs voor die stoute stelling te vragen. Het was God den H. Geest [1]) alzoo te doen eene Schriftrol tot stand

---

1) Indien ik deze uitdrukking hier aan Dr. K. ontleen, die haar herhaaldelijk bezigt, het is allerminst omdat ik haar zonder bezwaar voor mijne rekening neem, maar integendeel om daartegen, zij het dan ook slechts in het voorbijgaan, nadrukkelijk op te komen. Juist waar men werkelijk hoofd en hart buigt voor de geopenbaarde verborgenheid van Gods drievuldig bestaan en wezen, kan men zijn spraakgebruik nauwelijks dicht genoeg aan dat van den Heer en zijne Apostelen aansluiten, wil men zelf geen aanleiding tot misverstand geven, dat men bezwaarlijk goedkeuren kan. Nergens zegt het Evangelie, dat de H. Geest God-zelf is („ik God-zelf"); die naam komt slechts aan het Goddelijk wezen toe, in al zijne volheid gedacht, den Vader en den

te doen komen, die „even gelijke vastheid aanbood, als ware ze door rechtstreeks goddelijke schepping ontstaan," in haar geheel en al hare deelen zoo geheel op de individueele behoeften van ieder der uitverkorenen tot aan het einde berekend, „als ware zij alleen voor die ziel geïnspireerd." Maar ter goeder trouw, moet ik déze stelling letterlijk opnemen, verklaar mij dan dit éene althans: hoe was het mogelijk, dat het zuiver Oorspronkelijke van zulk een Boek spoorloos verloren kon gaan? Waarlijk, alle raadselen op het gebied van Natuur, Voorzienigheid en Genade worden mij schier onbeduidend bij dit groot Probleem, waarvoor ik vruchteloos oplossing zoek. De Wet, die doodt, heeft God „met zijn eigen vinger" geschreven: nogtans, de tafelen zijn verbroken en het gadeloos handschrift is vóor altijd verdwenen, maar het was dan ook slechts de letter, die doodt. Maar het Evangelie, — doch Hij, die het levend middelpunt is van het eeuwig Evangelie des levens, heeft letterlijk niets in geschrifte achtergelaten, dat het einde van eeuwenlange tegenspraak op het gebied van leer of leven kon zijn!! Nog meer; waarom heeft de alwe-

---

Zoon en den H. Geest, zoo men althans in denken en spreken de klip van het Driegodendom mijden wil. De hyper-orthodoxe phrase, hoe verklaarbaar ook op sommige lippen en liefelijk voor sommige ooren, wordt juist de moeder der ketterij. 't Is hier een dergelijk geval als met „de menschwording Gods," waarvan menigeen liever dan van „de menschwording des Zoons," of „de vleeschwording des Woords" hoort gewagen. Zoo is het volkomen juist, als de zingende gemeente (Ev. Gez. 52 : 2) den Zone Gods belijdt als „'t Woord bij God en zélf ook God," maar zou integendeel bij eene dogmatische revisie van den Gezangbundel de uitdrukking (Gez. 118 : 2): „'k Zie U, God-zelf in eeuwigheid geprezen" niet ongewijzigd mogen blijven en voor „zelf-God" moeten plaats maken. Het een is geopenbaard mysterie, het ander openbare absurditeit; hier orthodoxie, daar ketterij, Patripassianisme, door de rechtzinnige kerk reeds voor eeuwen veroordeeld.

tende Geest zijne woorden ingegeven in een vorm, die voor een goed deel tot een reeds zoo lang voorleden behoort? Waarom niet elke tekst-corruptie in nieuwe handschriften telkens door rechtstreeksche tusschenkomst van macht en genade gestuit? Waarom het bovenal aan eene onfeilbare vertaling en verklaring laten ontbreken, waarin allen berusten konden, daar toch in en met dit wondervol Boek voor zijne uitverkoornen niets minder op het spel stond dan Alles? O, ik besef, dat ik hier de grens van eerbied en bescheidenheid nader, maar ik vrees dat de schuld van dit vergrijp niet allereerst aan mijnen kant is te zoeken. Zulke vragen en gedachten, zij laten zich in het vooronderstelde geval onmogelijk afwijzen. Alleen zou ik willen weten, of wie er ons vóor plaatst, maar het antwoord ten eenenmale schuldig blijft, ons wel waarlijk verder gebracht heeft.

Toch zou er wellicht nog iets kunnen overblijven, dat tot afdoende aanbeveling der anders met recht veroordeelde theorie zou kunnen verstrekken; indien het namelijk bleek, dat zij, en zij alleen haren steun vond in hetgeen hier, naar Art. 5 der Ned. Gel., terecht als hoogsten waarborg van de Goddelijkheid der H. Schriften wordt voorgesteld, de getuigenis des H. Geestes in het hart der geloovigen. Ook die gedachte mag ik u echter niet laten behouden. Ik vergenoeg mij met u op dit punt een drietal opmerkingen in ernstige overweging te geven.

De getuigenis des H. Geestes in den geloovige, de laatste grond van het geloof aan den Goddelijken oorsprong der Schriften. Zoo belijden ook wij met de vaderen, en waar men naar den zin dier belijdenis vraagt, daar geven wij onvoorwaardelijk toe, dat hier aan eene rechtstreeks Goddelijke, supranatureele getuigenis gedacht worden moet.

Het werkelijk bestaan van zulk eene getuigenis, hoe vaak ontkend of misduid, laat zich op Christelijk-hervormd standpunt niet loochenen, en het beroep er op kon niet anders dan, vooral in den strijd tegen Rome, van groote beteekenis zijn. Neen, niet Rome alleen had voor zijn geloof een onwrikbaren grond in het gezag eener onfeilbare kerk; ook de trouwe zoon der Hervorming kende eene Goddelijke getuigenis, waarop hij zich ter rechtvaardiging van zijn Schriftgeloof veilig verlaten kon; hij vernam die in het eigene hart. Wordt dit ook niet rechtstreeks in het Evangelie zelf geleerd — de innerlijke getuigenis, Rom. 8 : 16, 1 Joh. 5 : 6 en elders vermeld, is toch van eenigzins anderen aard —, het wordt er nog veel minder tegengesproken; een beslissend Schriftwoord liet zich in dezen kwalijk verwachten, en de ervaring van alle geloovigen is niettemin op dit punt in hoofdzaak eenstemmig en hangt voortdurend aan Luther's uitspraak haar zegel: „Die das Wort des Euangeliums hören kriegen auch inwendig eine Flamme, dass das Herze spricht: „das ist ja wahr, und sollte ich hundert Todten drüber leiden; wenn man mir fraget: woher weist du es, das man antworte: „ich weiss es daher, das ich im Wort und im Sacrament und der Absolution höre und dass mir der H. Geist es eben so im Herzen saget [1]." Welnu, het is deze zelfde leer, die door Calvyn in meer stelselmatigen vorm voorgedragen, in substantie in de belijdenisschriften der Hervormde kerken is overgenomen, en, welverstaan en toegepast, een parel aan hare eerekroon mag heeten. Dit laatste natuurlijk altijd onder deze groote Mits, dat de zaak dan ook werkelijk in den ruimen geest der Hervormers opgevat worde, zonder dat

1) Luth. Werke, Ed. Walch X, 1196, 97.

den grond méer wordt opgeladen, dan hij kennelijk in staat is te dragen. De getuigenis des H. Geestes getuigt wel in het algemeen voor den goddelijken oorsprong der Heilige Schriften, maar beslist nog niets aangaande den aard en de wijs harer ingeving, en mag dus ook wel tot rechtvaardiging van het geloof aan den eerstgenoemden, maar daarom nog volstrekt *niet* ter illustratie en vindicatie van de laatstgenoemden aangewend worden, te minder omdat Calvyn en zijne tijdgenooten wel het feit der Inspiratie erkend, maar aangaande de wijze, waarop die plaats had, met wijze soberheid niets gepraejudicieerd hebben. De vlag van Calvyn kan hier de lading van Voet niet onvoorwaardelijk dekken, en het blijft dus de ernstige vraag of de zin, waarin door Dr. K. van getuigenis des H. Geestes gesproken wordt, geen nadere bepaling en toelichting noodig heeft.

Dit brengt mij tot een andere opmerking, aangaande den eigenlijken omvang eener getuigenis, waarvan alleen in bovengenoemden zin gesproken mag worden. „Alle deze boeken alleen ontvangen wij voor heilig en kanonyk — inzonderheid omdat de H. Geest getuigenis geeft in onze harten, dat zij van God zijn.” „Alle,” m. a. w. den Schriftenbundel in het algemeen, zoo als die daar voorligt, maar dat wil toch daarom niet zeggen, alle evenzeer en in gelijke mate als met gesloten oogen, zonder verder kritisch onderzoek der bijzondere deelen. Wij zullen thans den onvruchtbaren strijd tusschen zonen van hetzelfde huis over de zedelijke en Godsdienstige waarde van de Apocriefe boeken des O. V. niet vernieuwen, maar ook als wij daaromtrent, tegenover het afwijkend gevoelen der Roomsche en Luthersche, dat der Hervormde kerk blijven aankleven, laat de vraag zich moeielijk afwijzen: geeft de H. Geest

in het hart des geloovigen even luide en krachtig getuigenis aan den inhoud, en dus aan den Goddelijken oorsprong van ieder der kanonieke boeken des Ouden en Nieuwen Verbonds? Om in ieder van die twee hoofddeelen te blijven: aan Esra even goed als aan de Psalmen; aan de Chronieken even goed als aan Jesaia; aan den brief van Judas even goed als aan het Evangelie van Johannes? Al zeide iemand in naam der stelselzucht onvoorwaardelijk Ja, met het geijkte „van Gen. 1 : 1—Openb. 22 : 21" er bij, ik zou toch meenen hem te moeten herinneren aan deze twee feiten. Vooreerst aan het uiterst vrij oordeel van Godsmannen als Luther en anderen over sommige deelen van de Schrift des O. en N. V., terwijl bovendien deze laatste Hervormer (zie hierboven) de getuigenis des H. Geest zeer bepaald met „het Evangelie" (iets anders nog dan de geheele Bijbel) in verband heeft gebracht. En ten tweede aan het verschijnsel, dat zelfs in kringen, waar men nog gewoon is den Bijbel naar een vasten rooster binnen een bepaalden termijn te herlezen, men er zeer lichtelijk toe komt om sommige deelen (bijv. 1 Chr. 1—8) stilzwijgend overteslaan of beknoptelijk zamen te trekken (wat toch op Voetiaansch standpunt er waarlijk niet dóor kan), terwijl zeker de gezonde Christelijke vroomheid eer twintigmaal naar Lucas dan tweemaal naar Leviticus grijpen zal. En nu ook bij Lucas: bezegelt de getuigenis des H. Geestes in het geloovig hart alles, wat uit zijne pen is gevloeid? Zeker alles, wat tot het Evangelie des vernederden en verheerlijkten Heilands behoort, maar ook al wat hij aangaande Cyrenius, Theudas en meer andere bijzonderheden verhaalt, meer of min met de ongewijde historie in strijd, althans volgens talrijke uitleggers? „Kleinigheden," roept gij uit; met uw verlof, zoo kunt en moogt ge naar zeker

stelsel niet spreken. Hier schuilen pijlen, maar die koning Achab tusschen de gespen en het pantser kunnen wonden. Er is nog vrij wat meer van dien aard, vooral in de Schriften des Ouden Verbonds. Eerlijk gesproken nogeens: geeft de H. Geest in het hart aan dat álles eene luide getuigenis, of geeft Hij die alleen aan wat in den Bijbel zuiver geestelijk, godsdienstig, christelijk is, en moet gij alzoo niet met een ontslapen voortreffelijk Godgeleerde herhalen: „Es kann nur auf dasjenige gehen, was mit dem christlichen Bewustsein zuzammenhangt und Sache des christlichen Lebens ist"[1])? Ik geloof stellig het laatste, maar heb daarin tevens een reden, waarom ik in de getuigenis van den H. Geest onmogelijk een bewijs voor de mechanische Inspiratie van den geheelen Bijbel kan vinden.

En nu eindelijk nog een woord over de kracht dezer getuigenis, omdat niet iedereen zich ook van deze een even juiste voorstelling vormt. Dat de getuigenis des H. Geestes, opgevat in den geest der Hervorming, voor ongeloovigen niet het minste beslist, heeft wel geen aanwijzing noodig. Maar ook wat de geloovigen-zelve betreft, voor wie zij in de heiligste uren van hun geestelijk leven beslissend en afdoende spreekt, veroorloof ik mij te vragen: doet zij dat ten allen tijde evenzeer, ja dóet zij dat waarlijk voor allen? O zeker, in den tijd der Reformatie, toen Exegese en Kritiek nog in de windselen lagen, en er veel meer gelegenheid was om voor de waarheid te sterven, dan om zich rustig te verdiepen in het onderzoek naar allerlei theologische vragen; ja ook tháns nog, waar het geloof zijne al

1) D. G. L. Twesten, in zijn leven Luthersch Hoogl. te Berlijn. Dit laatste zal u wel geen zwarigheid baren, te minder als gij u herinnert dat ook Dr. K., blijkens zijne uitgesproken homogeneïteit met den streng Lutherschen Mehring, niet altijd het bondgenootschap van die zijde versmaadt.

te zeldzame feesturen van vollen triomf en zalige vrede geniet. Dan roemt het luide met den Kerkvader Tertulliaan [1]) „als wij geloven, begeeren wij niets meer dán te geloven," en tegenover wie hem rekenschap afvraagt kan de Christen wellicht met een krachtig beroep op de getuigenis des Geestes volstaan, die althans voor hem zelven voldoende is en wellicht ook op anderen een oogenblik indruk zal maken. Maar anders, met alle waardeering van het kloeke voorgeslacht, dat zich „met het Testimonum Spiritus Sancti (!) van Spanje vrijvocht," moet ik toch vragen: zou hier niet een wezenlijk onderscheid tusschen de zeventiende en de negentiende eeuw vallen op te merken, en zouden niet thans juist de meest ontwikkelde geloovigen, meer vaak dan zij zichzelven en anderen durven bekennen, te worstelen hebben met bedenkingen en vragen, waaromtrent de getuigenis des H. Geestes, hoe hoog ook anders te schatten, hen nu eenmaal uit den aard der zaak onmogelijk inlichten kán? Vragen b.v. aangaande den oorsprong van niet weinige gewijde verhalen; aangaande de wijze, waarop enkele, niet schijnbare, maar werkelijke strijdigheden met elkander moeten overeengebracht worden; aangaande de geloofwaardigheid van sommige wonderberichten, die zelfs in den kring der Bijbelsche wonderwereld ons zoo uiterst zonderbaar aanzien, dat men zich daarbij niet gemakkelijk neder kán leggen? Hebt gij ze nimmer ontmoet, edelen en oprechten van harte, die u openhartig beleden, dat er niet weinig was in de Schrift, waardoor zij zich machtig aangetrokken gevoelden, maar toch ook zooveel, dat hen onwillekeurig terugstiet en ergerde? Wees nu met uw antwoord voorzichtig; noemt gij deze personen en toestanden

---

1) „Cum credimus, nil desideramus ultra credere."

allen verwerpelijk, en zegt gij ook tegenover zulke „ongeloovigen en vijanden van de waarheid" met het oude suffende moedertje niets dan: „ik houd mij maar stil aan mijn Bijbel," gij hebt dan, ja, uwe inspiratie-theorie gered, of liever voor uzelven vastgehouden, maar tot een prijs, dien zeker ieder denkende geest te kostbaar zal vinden. Of wel, erkent gij althans tot zekere hoogte, met het oog op ontelbare verschijnselen en behoeften des tijds, het betrekkelijk recht van menigen twijfel aan de Schrift, ook bij de belijders van Christus en in het leven des Christens, geef dan ook gereedelijk toe, dat de getuigenis des H. Geestes in dezen toch niet volstrekt álles beslist; dat — gelijk ook trouwens hier erkend wordt — naast den Goddelijken oorsprong ook de menschelijke geloofwaardigheid der H. Schrift moet in het licht gesteld worden; dat gij echter tot dit laatste de Schriftkritiek in geen geval kunt ontbeeren, en dat de vijand, dien gij met groote felheid ter voorpoort zaagt uitdrijven, weldra in een onbewaakt oogenblik weer ter achterdeur is binnengeslopen. Want nu wordt het toch de vraag, niet: zál er kritiek worden uitgeoefend, maar: in hoever, binnen wat grens, naar wat maatstaf, en nu — waar de dam is weggenomen, dreigt dra de verdelgende stroom. Hoort gij b.v. iemand jammerlijk klagen over de stoutmoedige stelling, „dat Mozes' boeken, niet slechts wat redactie, maar ook wat den inhoud betreft, van veel later' oorsprong zijn (dan Mozes' tijd)," zoo gij althans consequentie waardeert, gij zult dan geene wedervragen van uwe lippen kunnen weeren als deze: of het dan althans ten aanzien der redactie vrij staat aan later' tijden te denken; en zoo ja, of er dan uit deze concessie volstrekt niets ten aanzien van den inhoud zou volgen; of indien dit laatste volstrekt niet, en álles derhalve voor zuiver Mozaïsch gehouden

moet worden, of men u dan ook aangaande den oorsprong der verhalen aan het einde van Deuteronomium betrekkelijk zijn dood en begrafenis iets naders weet mede te deelen. Oneindig meer kon ik noemen, maar tot toelichting van mijn Protest tegen de hier gevoerde Polemiek schijnt het mij overbodig; in uwe gedachten kunt gij gemakkelijk het ontbrekende aanvullen. Genoeg, het blijkt, dat ook het hier gezegde aangaande den waarborg van het Schriftgezag in de getuigenis des H. Geestes onvoldoende is ter handhaving van het begrip der Schrift-inspiratie, hier voorgestaan. Alle mijne andere, letterkundige, historische en wijsgeerige bezwaren, die ik u ontwikkelde, blijven dus gelden in onverminderde kracht, en zonder schroom concludeer ik, dat de mechanische inspiratie-theorie, even weinig als zich haar zuiver Gereformeerd en haar Schriftuurlijk karakter liet handhaven, op innerlijke gronden Aannemelijk heeten mag.

Bij dezen staat van zaken mocht het inderdaad onbegrijpelijk heeten, dat eene theorie, door zoo overwegende bezwaren gedrukt, nog altijd, al is het dan ook slechts enkele wetenschappelijke voorstanders vond, ware er ook voor dat raadsel bij eenige ervaring en menschenkennis geen voldoende sleutel te vinden. Maar gij weet het, ook waar het aan voldoende gronden ontbreekt, kan deze of die nog wel eens zijne bijzondere redenen hebben, om als met hand en tand eene zeer betwistbare stelling te handhaven. Zou zoo iets, dacht ik onwillekeurig ook ditmaal het geval kunnen zijn, en is de theorie, hier voorgestaan, wellicht om praktische redenen Aanbevelenswaardig te noemen? Niemand aarzelt zeker minder dan Dr. K. zelf om op die

vraag een onverwijld bevestigend antwoord te geven. Immers, blijkens de Inleiding is het juist de nood der gemeente, die hem tot spreken bewoog. Door de uitspattingen der hedendaagsche kritiek ziet hij de dierbaarste belangen van „Gods lieve volk," meer dan immer bedreigd, en hij zou zich niet verantwoord achten, had hij niet het zijne gedaan om den kwaden dag van hen aftewenden. Lofwaardig streven ongetwijfeld, wanneer het niet slechts ernstig gemeend, maar bovenal juist geschikt heeten mag om het gewenschte doel te bereiken! Blijkt dat zoo te zijn, menigeen zal zeker met mij geneigd zijn om over eene theorie, die hij in geen geval toestemmen kan, niettemin tot zekere hoogte toegevend te oordeelen. Doch zietdaar juist de zaak, mijn vriend, die het mij, hoe langer ik daarover nadenk, volstrekt onmogelijk maakt iets van al het gezegde terug te nemen. Ook deze laatste illusie moet ik u, mijns ondanks, ontrooven. Niettegenstaande al wat Dr. K. van den door hem opgetreden weg zich belooft, meen ik te moeten volhouden, dat die niet *doeltreffend*, ja meer nog, dat die *uiterst bedenkelijk* is. Zonder poging tot bewijs mag ik natuurlijk zulke dingen niet zeggen.

Wat dan het eerste betreft: wat hoopt men eigenlijk langs dezen weg *voor de gemeente* te winnen? Het wordt ons met zoovele woorden gezegd: „de Goddelijke *vastheid* tegenover al het onzekere van 's menschen peinzen, dat en dat principaallijk is het, dat de heilige Schrifture *heilig*, dat is tot een Bijbel voor de gemeente des Heeren maakt. De H. Schrift is ἀκριτώτατος, dat is vallende buiten alle berechting van menschelijke vierschaar [1])." De jammerlijk

1) Rede, bl. 21. Verg. „Revisie der Revisie-legende", bl. 148.

geschokte gemeente moet alzoo wederom tot de verloren rust en vastheid gebracht worden: nogeens, wie hoort het uitspreken zonder den diep weemoedigen wensch: och of het mogelijk ware? Men wordt, helaas, ook op dit gebied aan alles gewoon, maar ook ik heb jaren lang in het innerlijk lijden en de machtelooze verontwaardiging van de levende kern der gemeente gedeeld, als zij nu het een, dan het ander blad uit den geliefden Bijbel zag scheuren, en het vaste Fundament van haar geloofsgebouw tot op zijnen diepsten grond voelde schudden. „Alles in mij roept om Autoriteit," hoorde ik eens uit het diepst eener verscheurde ziel tot mij spreken, en ik verstond die behoefte, ofschoon ik haar niet op de daarbij gewenschte wijze bevredigen kon. Vooral in onzen tijd wordt dat roepen gehoord, en 't is zeker nog beter dan het dof, onverschillig of hopeloos zwijgen van anderen. Strijdensmoe haakt men ongeduldiger dan immer naar rijpe of niet rijpe resultaten, waarin men eindelijk r u s t e n kan; zeker Amerikanisme, ik weet het niet beter te noemen, spookt ter kwader uur ook in de kerkelijke en theologische wereld. Zelfs heb ik mij dikwijls verwonderd, dat onder ernstige christenen het aantal nog niet veel sterker toeneemt van hen, die den weg „uit Babylon naar Rome" verkiezen, om daar eindelijk, na zooveel uit- en inwendige stormen, tot ruste te komen. Ik begrijp dat, tegenover den geest, die ontkent, de geest die belijdt des noods met gesloten oogen aan zijnen ouden Bijbel zich vastklemt, en niet duldt dat een schennige hand naar één steentje van het eerwaardig gebouw uitgestrekt worde. „Die mijnen Bijbel mij ontneemt, die ontneemt mij alles," dus spreekt men, en men heeft in zeker opzicht gelijk. Jammer slechts, en dit is mijn groote bezwaar, dat men ook langs dezen weg niet komt, waar

men zijn wil, en dit wel — het klinkt zonderling, en is toch volkomen waarachtig — omdat hier de moed der strenge consequentie ontbreekt. Wat baat u toch een van A—Z geinspireerde, neen, gedicteerde Bijbel, zonder geheel gelijkluidende handschriften, zonder feillooze vertaling, zonder gestempelde Schriftverklaring, waaronder gij u onvoorwaardelijk gevangen moet geven? Wat zou zelfs het meest gave oorspronkelijk Handschrift (Autographon) u baten, indien het niet tevens voor u (bij exceptie) zóo geschreven, geïnterpungeerd, gevocaliseerd, in hoofdstukken en verzen verdeeld ware, dat geen misvatting mogelijk is, waarvoor nu toch altijd groote kans blijft bestaan? Zoolang dit blijft ontbreken, zijt gij nog weinig gevorderd, en ook bij de meest geruststellende verzekeringen blijven zeer rechtmatige bedenkingen over. Als ik althans de verzekering hoor, dat „de H. Geest de Bijbelboeken onder zijne leiding door het instrument der kerk verzameld; dat Hij over den tekst van het door Hem geïnspireerde woord heeft gewaakt; niet minder de vertalingen daarvan bestraald, en door ambtelijke prediking zelf dat woord uitgelegd, en voor de uitverkorenen met het geloof gemengd heeft," [1]) — dan wil ik wel kortheidshalve de lange, lange lijst van vragen terughouden, die door deze reeks van volstrekt onbewezen, ja door tallooze feiten weersproken stellingen onvermijdelijk uitgelokt worden, maar moet toch voor mijzelven de vrijheid nemen in stilte aan het bekende spreekwoord te denken: „tout chemin mène à Rome." Het zuivere Protestantisme, behoef ik het u te zeggen, leent, wat het ontstaan van den gewijden Kanon betreft, met gepasten eerbied ja, maar tevens met kritische zelfstan-

---

1) bl. 38.

digheid aan de stem der christelijke oudheid het oor, en weet volstrekt niet van eene onfeilbare traditie te spreken. Ongetwijfeld waakt de voorzienigheid Gods over alles, bovenal op het hoogst en heiligst gebied, maar van eene geheel bijzondere werkzaamheid des H. Geestes op het terrein der Schriftvertaling heeft nog geen Bijbelsch Dogmaticus durven spreken, geen Criticus de sporen ontdekt.

Het blijft er alzoo bij: volstrekte zekerheid is zelfs op dézen weg niet te verkrijgen; doch laat mij bovendien mogen vragen, is die in den hier bedoelden zin wel zoo noodig? „Ik moet toch vastheid hebben," geeft iemand ongeduldig ten antwoord, en ik herneem: ongetwijfeld, doch — in hoever, en waaromtrent bovenal? Er zijn menschen, die tot den Bijbel komen, niet zoozeer met heilbegeerige vragen, als met tamelijk willekeurige eischen. Om met een der uitnemendste geloovigen onzer eeuw uit den vreemde te spreken [1]): „zij moeten een Bijbel hebben, juist als Logarithmen-tafels of als Automaten-profeten. Zij willen een rots, waarop men niet slechts veilig leven, maar rustig slapen kan; een wapenkamer, waaruit men maar met gesloten oogen de wapens te grijpen heeft; een gids, die hen ontheft van de moeite om zelve ook toe te zien. De vrijheid verschrikt hen; zij houden zichzelven slechts voor volgzame dienaren der waarheid, als zij zich ketenen aangelegd hebben." Maar zulk een Bijbel heeft het Gode nu eenmaal niet behaagd ons te geven; hij zou er zeker in dat geval gansch anders uitgezien hebben. Niet behaagd, eenvoudig omdat hij niet noodig was. De Schrift is ons niet gegeven om ons met den loop der hemellichamen bekend te maken, maar om ons den weg naar den hemel te wijzen. Dáar-

1) Fred. de Rougemont, „Le Christ et ses témoins" (1856), II. p. 284 et SS.

omtrent behoeft gij gewisheid, en daaromtrent in die mate alleen. Daarom roemt Paulus zijn Timotheus, dat deze „van kindsbeen af de H. Schriften geweten had, die Hem wijs konden maken tot zaligheid door het geloof, hetwelk in Christus Jezus is (wat toch wel waarlijk niet van álle Schriften des O. V. in gelijke mate zal gelden), en prijst hare veelzijdige nuttigheid om dit groote doel te bereiken [1]). „Opdat de mensch Gods volmaakt zij, tot alle goede werk volmaaktelijk toegerust." Hoe word ik, zondaar, behouden? Hoe word ik, verloste zondaar, in waarheid een mensch Gods? Ziet, dat zijn de groote levensvragen, waaromtrent u de gewisheid voor uwen eeuwigen vrede volstrekt onmisbaar mag heeten, en zeker niet vruchteloos in de H. Schriften gezocht wordt. Maar andere, niet weinige andere — zeker ben ik de éenige niet, die het opmerkte, hoe Dr. K. bij herhaling van de onzekerheid en de ergernis der gemeente gewag maakt bij al wat zij in onzen tijd hoort betwijfelen in de Bijbelsche berichten aangaande de schepping, den val, de Mozaïsche oorkonden, Daniël enzv., terwijl van de felbestreden hoofdinhoud des Evangelies niet zoo gedetailleerd wordt melding gemaakt. Dit kàn toevallig zijn; maar anders zou ik willen weten, of het voor onze christelijke vastheid nog niet van oneindig grooter belang is op goede gronden te weten, of onze Heer waarlijk de Zoon van God, de vlekkeloos heilige Menschenzoon is, uit den hemel op aarde gekomen, tot verzoening onzer zonden gestorven, waarlijk uit de dooden herrezen, in den hemel verhoogd, en daar voortdurend werkzaam tot heil zijner duurgekochte gemeente. Ziet, dát is u noodig als vaste grond voor uw voet, maar wat hier al zoo verder genoemd

---

1) 2 Tim. 3 : 15—17.

werd uit de Schriften des Ouden Verbonds — let wèl, ik wensch aan de waarheid en waarde daarvan ook niet het minste te kort te doen; ik laat ook de verschillende opvattingen er van geheel aan hare plaats. Ik vraag alleen, niet aan uw stelsel, maar aan uw geweten: verondersteld, dat eene eerlijke en onbevangen Kritiek u noodzaakte over deze dingen de geijkte meening vaarwel te zeggen, zoudt gij dan nu waarlijk met recht u mogen beklagen: „nu hebben zij mij allen vasten grond voor de voeten ontnomen,” of zoudt gij veeleer, van de eerste ontroering bekomen, op kalmer toon mogen uitroepen: „Goddank, dat ik mijnen Heiland en mijn geloof in zijn Evangelie heb behouden, al leerde ik over sommige deelen der H. Schriften ook anders denken dan vroeger?” Nogeens, ik zeg niet, dat het zoover moet en zal komen; maar te stelliger, dat zelfs in dit onverhoopte geval de bezadigdheid toch stellig tot de laatste, niet tot de eerstgenoemde stemming zou raden. Ik weet wel, daar is een Radikalisme, dat anders oordeelt, en het „Alles of Niets” tot zijne onverbiddelijke leus heeft gekozen, maar zoo „militairement” — vergun mij dit woord — gaat het nu eenmaal op het gebied van dingen, die geestelijk onderscheiden worden, niet toe. Ik herinner mij, voor eenige jaren eene thans reeds ontslapen Christin van aanzienlijken huize ontmoet te hebben, die na korte kennismaking tamelijk onvoorbereid mij met de vraag overviel, of ik waarlijk geloofde dat Bileams ezelin had gesproken, en eerst nadat zij een geruststellend antwoord vernomen had, zich nu verder geneigd toonde met mij dieper in zee te steken. „Als ik toch dát zelfs geloofde, dan zou ik zeker ook op andere punten wel wis te vertrouwen zijn, daar immers het een zoo goed in den Bijbel stond als het ander.” Alsof zulk een wonderverhaal en het Evangelie der zaligheid op éene

lijn met elkander stonden! „Cave a consequentariïs [1])” — heeft de waarlijk zeer logische en consequente Leibnitz niet zonder reden gezegd, en het mag ook hier van toepassing zijn. Voor het ter zaligheid Noodige is voldoende gezorgd; voor het niet rechtstreeks Noodige heeft niemand eischen te stellen, veel minder te pruilen, wanneer die niet of slechts gebrekkig bevredigd worden. Het is en wordt niet anders, het Bijbelboek is nu eenmaal wat het is; wetenschappelijk niet goed te verstaan of te gebruiken, zonder bevoegde en wettig vrije kritiek. Die het zóo niet wil, als God het hem gaf, mag zoeken, waar hij elders de voor hem voldoende zekerheid vindt, maar heeft daarom nog volstrekt geen recht tot de klacht over niets minder dan — Heiligschennis.

Tot geen gunstiger resultaat kan ik komen, wanneer ik de gemeente zelve en hare behoeften voorts daarlatende, de zaak in verband breng met de werkzaamheden en belangen harer tegenwoordige of toekomstige Herders en Leeraars. Wat de laatsten betreft, twee dingen mogen zij ongetwijfeld van hunne leermeesters eischen, klaarheid van voorstelling en vastheid van gang; maar, ik vraag het u vrijmoedig, kunnen zij deze op den hier gewezen weg wel ontdekken? Of is er veeleer reden om aan het bekende woord te gedenken, dat Ja en Neen geen goede Theologie heeft genoemd? Het heeft althans den schijn, alsof hier telkens met de andere hand wordt teruggenomen, wat met de eene gegeven wordt, zoodat de grondige Schriftstudie, waarop niet zonder groote oorzaak wordt aangedrongen, gelijktijdig bijna wordt aangevuurd en — belemmerd. „Met wisse hand heeft de Geest het werk der verzameling van

1) „Wacht u voor de consequentie-drijvers.”

den gewijden bundel geleid," maar — „het aantal Bijbelboeken is n o o i t r e c h t s t r e e k s o n f e i l b a a r vastgesteld. Ook onze gewone tekst was niet aan het toeval overgegeven, veeleer door den Geest zelven met teedere zorge bewaakt, maar toch is hij — zeer zeker door feilen ontsierd. Ook over de vertalingen ging de leiding des Geestes, maar ongetwijfeld behoeft zij verbetering, en zal die ook zeker ontvangen, wanneer slechts de rechte mannen bijeen zijn." Hoe is het nu: ben ik onafhankelijk, consequent Protestant, of word ik krypto-Roomsch-Katholijk, en laat zich bij zooveel elasticiteit van beginselen op goeden grond die doctrinaire éénheid van denkwijs en prediking hopen, waarop hier kennelijk zoo hooge waarde gelegd wordt? Maar zoowel de aard der zaak als de geschiedenis ook van den bloeitijd der Orthodoxie doet ons zien dat, ook bij de strengste mechanische Schriftbeschouwing, nog altijd de mogelijkheid van zeer sterk uiteenloopende Schriftverklaring blijft voortduren, zoodat het woord van den ouden Werenfels niet ophoudt in vervulling te gaan:

„In deze Schrift zoekt ieder keer op keer
Zijn eigen meeningen, en vindt die dáar ook weer,"

tenzij dan dat ook „de ambtelijke prediking, waardoor de H. Geest het Schriftwoord ten behoeve der uitverkorenen verklaart", reeds vóor zij geschiedt, in een onwrikbaar dogmatische keurs werd geregen. Doch zoo loopt men althans groot gevaar, dat de eenheid tusschen gemeente en leeraren, langs dezen weg gezocht, veelmeer gemaakt dan geboren zal zijn, en — nog een ánder gevaar, vooral niet minder te duchten, begint zich in het verschiet te vertoonen. Wat ik bedoel, ik duid het liefst in eene leerrijke historische herinnering aan. 't Is nu ruim veertig jaren geleden, dat

de reeds genoemde Hoogleeraar Gaussen aan de vrije Evangelische School te Genève met de leer der letterlijke en onbeperkte Schriftingeving optrad. Werkelijk mocht het hem gebeuren voor dat „dogme des dogmes" weerklank te vinden, zoowel bij sommige discipelen, als in enkele christelijke, ook hoog aristocratische kringen. Maar eenen der eerstgenoemden, den veelbelovenden Edmond Scherer werd de twijfel, neen de liefde tot waarheid en vrijheid te machtig, zoodat hij duidelijk inzag, dat het zóo onmogelijk zijn kon, als het hem in de school voorgesteld en opgelegd was. Wat was het gevolg? Van toen af hebben zich de wegen gescheiden; de eene eenzijdigheid riep de andere in het leven; de eene schrede werd na de andere op den weg der ontkenning gezet, en eindelijk was de jonge man niet slechts voor de wetenschap, maar ook voor den kansel, ja voor de belijdenis der waarheid verloren, en zijn voetspoor is door velen gevolgd. Zietdaar de wrange vrucht van wat men op dit gebied wel eens „overvragen" genoemd heeft: de toepassing ligt voor de hand. Gaven menschenkennis en ervaring op het gebied van Hooger Onderwijs mij eenig recht van mede te spreken, ik zou als met gevouwen handen willen raden en bidden om toch op Bijbelsch-dogmatisch gebied den boog niet sterker te spannen dan dadelijk noodig is. Uit actie wordt reactie geboren; de discipelen streven den reeds eenzijdigen meester voorbij, en het doel wordt gemist, zoo het althans te doen was om Waarheid en Leven.

Doeltreffend kan ik, om genoemde redenen, den hier geteekenden weg onmogelijk noemen. Ik acht hem veeleer u i t e r s t b e d e n k e l i j k, voor de w e t e n s c h a p, voor de k e r k, voor h e t G o d s r i j k. Laat mij nog uitspreken, wat mij in dezen zwaar op het hart ligt.

Dat de Godgeleerde wetenschap mij onbeschrijfelijk dierbaar is, behoef ik u wel niet te verzekeren. Ook ik wijs met weerzin hare opvatting als Godsdienstwetenschap af, en pleit met warmte voor bestaan en recht der Heilige Godgeleerdheid in den zin, waarin dat woord ten allen tijde verstaan en vroeger ook door mij is verklaard. Zij is mij de wetenschap des geloofs, de koningin der wetenschappen, de levensvrucht en voorwaarde te gelijk van de levende gemeente des Heeren. Dat ook ik derhalve voor haar vrij wat hooger waardeering van en nauwer aansluiting aan de H. Schrift noodzakelijk acht, dan waarvan op modern naturalistisch standpunt sprake kán zijn, spreekt wel van zelf; menig woord van Dr. K. op dat punt kan ik zonder aarzelen overnemen. Nogtans, het eigenlijk gezegd object der Godgeleerde wetenschap is en blijft mij de Goddelijke Heilsopenbaring, waarvan de Christus het middelpunt en de Bijbel de oorkonde is, maar daarom nog niet dat Boek op zichzelf. Integendeel, dat boek is hier geen middelpunt, maar slechts hulpmiddel; bij al het verhevene en Goddelijke van den inhoud, vertoont het, als alle letterkundige producten der oudheid, eene menschelijke zijde, die zeer uitgebreide kritische onderzoekingen van de zijde der wetenschap volstrekt noodzakelijk maakt. Ieder dus, die weet waarom het hier te doen is, en die daarbij door geen blind vooroordeel verbijsterd werd, zal met eerbiedigen dank den arbeid van geleerde en geloovige Theologen aanschouwen, die zich geroepen toonen daaraan hunne krachten te wijden, ook wanneer hij zich niet met resultaten vereenigen kan, die hij trouwens lang niet altijd goed kan beoordeelen. Zulk eene Schriftkritiek is voor het gezond en krachtig leven der Theologie, ja ook der gemeente des Heeren onmisbaar; terecht heeft de beroemde Bengel „den geestelij-

ken mensch den meest kritischen van allen" genoemd (1 Cor. 2 : 15). Het Christelijk geloof duldt niet enkel, maar eischt kritiek van de bronnen, waaruit de kennis van zijn object wordt geput; omdat het bovenal waarheid wil, die toch zonder kritisch onderzoek onmogelijk aan het volle daglicht kan treden. — Maar nu Dr. K., die zeker in het afgetrokkene niets van dit alles weerspreekt, wat doet hij des niettemin, dan wat onze Hoogduitsche naburen met een eigenaardige spreekwijze aanduiden: „das Kind met dem Bade ausschütteln?" Om de treurige excentriciteiten der moderne kritiek voor goed onschadelijk te maken steekt hij principiëel alle kritiek in het dogmatisch dwangbuis eener Bijbelbeschouwing, die alle wettig-vrije beoefening der kritiek reeds vooruit onmogelijk maakt. Hij wil den kritischen arbeid verdeelen tusschen de ruime taak, die hij aan de Semitische Philologen, en den engeren werkkring, dien hij aan de Christen-godgeleerden vergunt, maar de grenzen tusschen beider arbeidsveld, waarop het hier bovenal aankomt, worden nergens nauwkeurig getrokken, en de winst der splitsing zal, naar ik ducht, aan beide zijden even denkbeeldig zijn. De eerstgenoemden toch, die buiten de heilige erve geplaatst worden, arbeiden nog alleen maar op dit gebied zoo volhardend „om de onhoudbaar geworden orthodoxe wereld- en levensbeschouwing af te breken en door de modern-revolutionaire te vervangen" (ik moet deze liefdevolle vooronderstelling natuurlijk alleen voor Dr. K.'s rekening laten!), maar worden nu ook bij deze scheiding geïsoleerd van de betere invloeden, die Kerk en Theologie konden oefenen, en mogen dan hun eigen dood sterven; terwijl daarentegen de anderen, de Theologen, wel niet anders kunnen, dan wat hun van zoo vijandige zijde wordt aangeboden met wantrouwen en weerzin ontvangen.

Waartoe zouden zij er ook, wel beschouwd, hunne zielen mede kwellen; ja waartoe zich, ook binnen énger grenzen, nog inlaten met ernstige kritische studiën? Encyclopaedisch moge er al eene plaats voor bestemd zijn, feitelijk worden die volstrekt overbodig. Staat, blijkens de geschiedenis der zeventiende eeuw, de Goddelijke oorsprong der Schriften slechts vast, de menschelijke is al van zeer luttel beteekenis; vrij moogt ge onderzoeken, mits gij slechts niets aan een Organisme ontneemt, waar niets àf, of bij kan, juist omdat het volmaakt is. Niet slechts uwe kritiek, maar ook uwe Exegese wordt geheel door het Dogmatisme beheerscht; in éen woord, het resultaat staat reeds vóor het onderzoek vast. Ik zwijg maar van sommige hier verkondigde kritische regelen, aangaande oude en jonge handschriften der H. Schrift. Reeds genoeg om mijne vreeze te wettigen, dat bij alle waardeering der ook ditmaal betoonde geleerdheid, eene gezonde Godgeleerde wetenschap al zeer weinig stof van juichen zal hebben, als de hier geproclameerde beginselen zegevieren.

Dierbaar is mij de wetenschap; minstens even dierbaar de kerk van Christus, die zij dient; allermeest de kerk mijner vaderen, in wier dienst ik grijs ben geworden. Moet zij den Hoogleeraar K. een Dankadrès bieden voor wat ditmaal in háar belang is gedaan? Ik moet het ernstig betwijfelen; evenmin als voor hare vastheid, schijnt mij hier voor de zaak der waarachtige christelijke vrijheid en vroomheid gezorgd. Wat de eerste betreft wil het mij toeschijnen, dat de geest, die ons hier tegenademt, al zeer, zeer weinig in overeenstemming is met dien van den Heer en zijne hoogverlichte Apostelen. Wel getuigt de Heiland van de Joden, dat zij de Schriften (des O. T.) onderzochten, „omdat zij meenden in deze (ἐν αὐταῖς) het eeuwige leven te heb-

ben" (Joh. 5 : 39), doch Hij kenrt daarom nog die meening niet onvoorwaardelijk goed, en schrijft die nog veel minder voor de toekomst aan zijne discipelen vóor. En Paulus — is er meer noodig, dan ons nogmaals zijne scherpe tegenstelling tusschen letter en geest voor het geheugen te roepen, of zijnen Brief aan de Galatiërs op te slaan, waar wij hemzelven een meer dan vrij gebruik van de oud-testamentische Schriften zien maken [1]), om met grond te vermoeden aan wat zijde hij althans in dezen strijd zich zou plaatsen? Waarlijk, ik geloof in den geest des grooten Apostels te handelen, als ik zijn woord: „word niet wederom van het juk der dienstbaarheid bevangen" onbeschroomd laat gelden tegenover elke lettervergoding, ook van die der H. Schriften. De scholastieke Bijbelbeschouwing, wat men ook zegge, moet onvermijdelijk tot zulk eene stemming geleiden, waarbij men „voor dat Woord ter neerknielt," geleerd en ongeleerd, met gelijksoortige vastheid in het hart; eene stemming, die ik gaarne eerbiedigen, maar minder gaarne als de hoogste uiting van een normaal christelijk-religieus leven aanprijzen zal. Op dat standpunt toch wordt de Bijbel een versteening van den geest der waarheid en des levens; een wetboek, dat men slechts heeft op te slaan, gelijk de Rechtsgeleerde zijn Corpus Juris, om te weten, waaraan in een bepaald geval zich te houden; een soort van Koran der Christengemeente, bij welks werktuigelijk gebruik eindelijk heel het onderscheid tusschen Oud en Nieuw, tusschen woorden Gods en der menschen, ja zelfs tusschen zedelijk goed en kwaad geheel in de schaduw treedt, tot eindelijk het dolzinnigst Fanatisme alle gezond verstand in het aangezicht slaat. Wie denkt hier niet aan het razend: „sla Amalek

---

1) 2 Cor. 3 : 5, 6. Gal. 4 : 21—5 : 1.

dood" uit den tijd der Hervorming, en aan zoovele andere gruwelen, als vroeger en later met een beroep op geïsoleerde Schriftwoorden goed gemaakt zijn? Alle eerbied voor den Bijbel, en zelfs voor de bekrompen vroomheid, die hem dagelijks als een soort van Urim en Thummim gebruikt; maar toch, als ik door een Hoogleeraar in de Godgeleerdheid hoor verklaren, dat zoo iets „volstrekt niet ongeoorloofd, maar veeleer een liefelijk gebruik" is te noemen — mijn vriend, dan zou ik veel kunnen zeggen, maar ik bepaal mij tot deze ééne opmerking, dat men met zúlk eene theologie dan ook maar weten moet, waar men, ik zeg niet op zedelijk of godsdienstig, maar zelfs op huisselijk en maatschappelijk grondgebied komt. In mijne eerste dorpsgemeente had ik in der tijd een Veluwschen boer, die tegenwoordig ongetwijfeld in sommige kringen onder de „pilaren" gerekend zou worden, en die zijne hardnekkige weigering om zijn erf tegen brandschade te verzekeren, triomfantelijk volhield met een beroep op Job 12 : 6, waar het immers met zoovele woorden te lezen stond: „die God tergen hebben verzekerdheden" (= Assurantie-aandeelen), en straks beweerde, dat men niet voor al zijne vijanden behoorde te bidden, „daar dit althans voor Gog en Magog niets geven zou, als in ieder geval ten eeuwigen vure gedoemd." Moet het waarlijk onder onze vromen zúlke wegen weder op, onder aanmoediging van Hooggeleerde zijde, en is het dan niet langer waar, dat ook Satan-zelf tegenover den Heer als Schriftgeleerde kan optreden? Dr. K. vreest het gevaar van Clericalisme, als de kritiek ook bij halve en kwartgeleerden het hoogste woord blijft behouden, en zeker, dat gevaar is ver van denkbeeldig. Maar is, vraag ik, de kans minder bedenkelijk, dat onverstand zonder wedergade, met geestelijken hoogmoed gepaard, steeds hooger toon

zal gaan voeren, ook tegenover den welgezinden, maar nog onervaren jongen predikant, wien dergelijke toongevers het wel eens geheel anders, dan hij meende, beduiden zullen, op straffe van — ik voleindig dezen volzin in mijne gedachten alleen. Ai mij, wat al Phariseïsme en Formalisme, wat Fanatisme en Zelotisme, wat Exclusisme en Terrorisme, tot welke ik hier in den geest een „wast en vermenigvuldigt" hoor uitspreken! Wat al jammerlijke vermenging van innig geloof des harten met een doodkranke theologie; hoe menig pijnlijke teleurstelling, ook mij weleer, als Herder en Leeraar, zeker in vereeniging met velen bereid, waar ik een woord uit het hart hoopte te hooren, en ik moest mij vergenoegen met een klank uit het geijkte systeem; geen Cardiphonie, maar tale Kanaän's slechts! Het was mogelijk zeer streng, maar ook liefelijk? Puriteinsch, maar ook Christelijk? Bijbelsch, maar ook Evangelisch? Calvinistisch, maar ook Johanneïsch? Waarlijk, ik wil niemand noodeloos grieven, opzettelijk zwijg ik van erger. Maar mijne ziel bedroeft zich in mij, waar ik dezer dingen gedenk, en kan ik ook al die krankheid niet heelen of bannen, nog minder kan ik eene zienswijze goedkeuren, waardoor die wis meer wordt gewettigd en gekweekt, dan gestuit. Nogeens, dwaal ik, overtuig mij van dwaling, want ik lijd niet sinds heden of gister onder wat ik als waarheid beschouw!

Van de wetenschap en de kerk tot het Godrijk kan ten slotte de overgang niet moeielijk zijn. Daar toch ligt het hoogste Ideaal, aan welks verwezenlijking die beide haar dienst en kracht moeten wijden. Welnu, het hoogste en beste, dat wij kennen, kan, moet, zal het bereikt worden langs den hier geteekenden weg? Ik trek het nogmaals in twijfel, en vestig ter rechtvaardiging van dien twijfel slechts met den vinger op enkele punten uw oog.

Daar hebt gij b. v. reeds terstond, wat mij niet minder dan ú na aan het hart ligt, de onderlinge vereeniging der geloovigen; het hoogste, waarom de Christus gebeden heeft, en waarnaar de christen moet streven. Alle kerken in rechtmatige eere, maar boven alle kerken, die in het heden hare scheidsmuren weder verder omhoog trekken, staat de kerk der toekomst, de gemeente der uitverkorenen ten eeuwigen leven in den Apostolischen zin van het woord, die niet uitsluitend naar Luther of Calvyn, naar Menno of Rome, naar Pensylvanie of Herrnhut zich noemt, maar onder alle denominatiën schuilt, want Christus is alles en in allen. Welnu, deze Evangelische Katholiciteit, zou zij door theoriën als deze worden gekweekt of belemmerd? Maar al gelukte het zelfs voor eene Schriftbeschouwing als die van Dr. K. alle Gereformeerden te winnen, zij zouden daardoor slechts te scherper verwijderd worden van alle belijders des Heeren in andere kringen, en niet minder van zulken in eigen kring, die de waarheid zoeken, maar bij zulk eene voorstelling van het Woord der waarheid zich onmogelijk neerleggen kunnen. Kon wellicht in de zeventiende eeuw iemand ter goeder trouw meenen, dat het middelpunt der vereeniging in het erkend gezag van een onfeilbaar Boek was te vinden, dit althans is het onverliesbaar gewin van de gemeente der negentiende, dat zij weet dit middelpunt alleen en uitsluitend in een levend Persoon, in den Heiland-zelven te hebben. Dien wezenlijken Vooruitgang mogen wij ons door geen vernieuwde Scholastiek laten rooven. Ook de Bijbel scheidt, ware het slechts door het eindeloos verschil van interpretatie der letter alleen; niets en niemand dan alleen de levende Christus vereenigt. Niet als men knielt voor een Boek, maar als men Hem te voet valt met het „mijn Heer en mijn God" op

de lippen, is de in beginsel waarachtige, de geestelijke Unie met alle de zijnen geboren. Oordeel zelf, zou dit hier wel genoeg zijn bedacht, of — is het van weinig belang?

Een ander algemeen belang van het Godsrijk. De handhaving van het Evangelisch Protestantisme tegen Rome is en blijft onwedersprekelijk de roeping beide der Luthersche en der Gereformeerde kerken, om nu maar geen kleiner kringen te noemen, ook in de tegenwoordige dagen. Zelfs beweert men dat de laatste, van wege haar meer consequent ontwikkeld en toegepast Schriftbeginsel, in dit opzicht van die beide de sterkere is. Ik wil het toegeven, ja toejuichen, doch altijd onder deze voorwaarde, dat dit Schriftbeginsel in het volle licht niet der traditie, maar der waarheid geplaatst worde, en daartoe van alles ontdaan, wat zijne schoonheid benevelt en zijne werking belemmert. Zoolang toch dit niet geschiedt, huldigt ook de Gereformeerde kerk eene overlevering, die bezwaarlijk den toets kan doorstaan, en de vruchtbare moeder van nieuwe dwalingen is. De Schriftbeschonwing, hier voorgestaan, kan wel niet anders dan de onderlinge verdeeldheden van het Protestantisme doen toenemen, waaraan Rome nog altijd nieuwe stof van juichen ontleent. Ja, gij zelf, trouwe vriend van het Godsrijk, als gij opmerkt wat al in ons midden door welmeenende onkunde van den Bijbel gemaakt, uit den Bijbel gehaald, ja zelfs zoo bewezen wordt, dat men ieder, die het niet toestemt, kortweg als een ongeloovige uitwerpt — hebt gij dan wel niet eens onwillekeurig gevraagd, tegenover zooveel misverstand, of ons onbelemmerd Schriftgebruik wel een onvoorwaardelijke zegen mag heeten, en het u nooit kunnen begrijpen, dat Rome over niet weinig in ons midden hooghartig de schouderen ophaalt? Zulk een misbruik van het heilig Woord, waarbij

al wat in den Bijbel staat als over éene kam geschoren en jammerlijk dooreen wordt gehaspeld, kan alleen door eene volkomen juiste beschouwing en waardeering der Schrift worden tegengegaan, en deze zoek ik hier te vergeefs. Integendeel, de kiemen en zaden van het kwaad liggen juist in de mechanische Inspiratie-theorie, die de letterlijke toepassing van alles niet slechts gedoogt, maar gebiedt, en Rome, dat voor het zuiver Evangelie moet zwichten, handhaaft tegenover het teugelloos Individualisme van niet weinige Protestanten tot zekere hoogte met recht het eeuwenoud gezag der Traditie. Oordeel andermaal: zou ook dit hier wel genoeg zijn bedacht — of is het mogelijk mede van luttel beteekenis?

Ten slotte. De eindtriomf van het Christendom over het Ongeloof, aller vromen wensch en bede, kost dagelijks zwaarder strijd, maar kan toch ten slotte niet uitblijven, en moet door een iegelijk onzer in Gods kracht naar vermogen verhaast worden. Hoe kan dat geschieden, hoe zal het Godsrijk ook over den felsten tegenstand zegevieren? Ik ken slechts één antwoord: alleen door de zedelijke macht der waarheid, op ieder, bovenal op het hoogste levensgebied; der volle waarheid niet slechts náar, maar ook ten aanzien der H. Schriften. Spreekt gij dit zelfs in gedachten niet tegen, pas het dan ook vrijelijk toe op de thans besproken zaak, en beslis, of het Godsrijk op den duur kan gebaat worden door eene zoo gebrekkige en eenzijdige voorstelling. Ik vrees — waarom zou ik haar anders bestrijden — dat zij wérkelijk kwaad doet, ware het ook maar alleen door de reactie, die zij onvermijdelijk uitlokken moet, en waarvan niets ons waarborgt dat die binnen voegzame grenzen zal blijven. Geen wonder. Zij wil ons terugroepen tot een verlaten en onvaste banier, en

zie ik wèl, des Heeren hand wijst vooruit, ongetwijfeld naar den eindtriomf van zijn Woord, maar nog in geenen deele van eene schoolsche theorie over dat Woord, die hier onophoudelijk met de waarheid zelve verward wordt. Wanneer nu dit laatste het geval is, wat moet dan onvermijdelijk volgen? Wie den triomf der zaak, waarom het ons bovenal moet te doen zijn, met die van zijn eigen stelsel vereenzelvigt loopt groot gevaar boven mate voor dit laatste te ijveren, en in ieder, die strijdt tégen dat stelsel, een vijand der waarheid te zien. Zoo wordt, en dat in een tijd, waarin allen die nog iets gelooven elkander meer dan ooit zullen noodig hebben, wantrouwen en verbittering tusschen broeders en broeders op betrekkelijk ondergeschikte punten met milde handen gezaaid. De geest der kritiek laat zich niet binden of bannen, en wordt zijn wettige eisch niet gehoord, hij treedt te luider met hoogst onwettige op. Nobele geesten en harten, die de onjuiste voorstelling der zaak niet toelaten kunnen, loopen gevaar de zaak-zelve vaarwel te zeggen, en wenden met weerzin van een hoog, maar versteend Biblicisme en Kerkisme zich af, dat de behoeften van zijn tijd niet begrijpt, om zich in de armen van ontkenning en wanhoop te werpen. De radikale scheiding tusschen hen, die nog heeten te gelooven, en die wanen ook zonder gelooven te weten, wordt eene klove, een diepte, een afgrond, die God weet wàt al zal verslinden. Neen, dat zal, dat mág, dat kán toch Doctor — laat mij in het stil gebed der liefde, die alle dingen hoopt en verdraagt, liever zeggen, dat kan toch ook broeder Kuyper onmogelijk willen, en juist daarom herhaal ik nog eenmaal: oordeel zelf, zou dit alles hier wel genoeg zijn bedacht, of is ook zelfs dàt van luttel belang?

Aan het einde mijner taak zie ik terug op den voleindigden weg, en durf op uwe toestemming hopen. Voor Godgeleerden heb ik zeker niets nieuws gezegd, maar toch wellicht aan waarheidlievende christenen eenige stof van denken gegeven. Deze getuigenis althans wensch ik van uwe consciëntie te ontvangen, dat het mij in dezen niet te doen was om gelijk te krijgen, veel min om noodeloos te grieven, maar om voortelichten, en ook op deze wijze niet aftebreken, maar integendeel optebouwen. En gij, al zijt gij dankbaar, gij zijt toch niet tegelijk onvoldaan? Dit laatste zou mij smarten, en toch, ik vrees het een weinig. „Een vrij negatief resultaat," hoor ik u uitroepen, „en in zoover vrij onbevredigend. Nu weet ik dan, hoe ik niet heb te denken over de ingeving der H. Schriften. Gij ontneemt mij, wat ik een oogenblik dacht te kunnen vasthouden, maar geeft mij niets positiefs in de plaats. Ga dus voort, bid ik u.".... Hoor, mijn Vriend, alles heeft zijne grenzen, zelfs een geduld als het uwe, een moed als de mijne, ja ook een epistel als deze. Eene positieve behandeling der zaak tegenover die van Dr. K. heb ik u in het geheel niet beloofd, en zoo ik u ook op dezen nieuwen weg wilde voorgaan, ik zou u minstens een tweeden, even uitvoerigen Brief moeten zenden. Daarop heb ik zelfs van verre geen plan, en moet mij dus gereed maken om ten einde te spoeden. Intusschen, tot een Postscriptum heb ik toch nog plaatsruimte over, juist groot genoeg om althans Iets op enkele vragen te antwoorden, die ik hetzij in of tusschen de regels van uw schrijven gelezen heb.

Moet ik dan nu geheel mijn geloof aan de Schriftinspiratie vaarwel zeggen? Op die eerste vraag kan ik met weinig woorden volstaan, omdat ik haar slechts bij een volslagen misverstand van het gezegde mogelijk acht,

dat ik allerminst van u mag verwachten. Zeker, Dr. K. roept ons toe: óf mijne theorie, óf in het geheel geene Theopneustie, maar wij laten in dien strik ons niet vangen. Die theorie is een dwaling, maar de theopneustie zelve een feit, dat slechts beter moet beschreven en toegelicht worden om in vollen luister te blinken. Daartoe is echter vóór alle dingen noodig, dat wij wèl onderscheiden, indien wij althans eenigen prijs op juistheid van opvatting stellen. Onderscheiden (gelijk ook terecht door Dr. K. gedaan is) tusschen Openbaring en Ingeving, als twee wezenlijk zeer verschillende zaken, maar nu verder tusschen Inspiratie der Schriften en der gewijde Schrijvers, waarvan de laatste op den voorgrond geplaatst en als grond van het eigenaardig karakter der eerste moet aangezien worden, niet omgekeerd. Voorts onderscheiden tusschen mechanische (werktuigelijke) en dynamische (geestelijk-machtige) inspiratie, waarvan wij de eerste beslist verwerpen, maar om te meer vreugdevol in de tweede te roemen, niet als afzonderlijke werkzaamheid des H. Geestes tót, vóor en bíj het schrijven gedacht, maar als bezieling van de geheele persoonlijkheid zijner tolken, die door den H. Geest in geheel hun leven en werken, en dus ook bij hun schrijven (zelfs waar dit niet op bijzondere lastgeving plaats had) werd vervuld en geleid. Onderscheiden tusschen de Schriften des Ouden en des Nieuwen Verbonds, omdat de leiding en werkzaamheid des H. Geestes onder beide Bedeelingen bij alle overeenkomst toch een wezenlijk ándere was; en onderscheiden wederom bij ieder dezer twee tusschen verschillende graden en trappen der inspiratie, die hier, denk b. v. aan een Jesaia of Johannes, zich tot volle hoogte verheft, daar integendeel bescheiden terugtreedt, bijna zeiden we tot enge proportiën inkrimpt: voeg hier in, welke namen gij terecht

het verste van laatstgenoemden verwijderd acht. Onderscheiden — doch waartoe nog verder gegaan en herhaald, wat ik elders, vooral in mijne Christelijke Dogmatiek breeder ontwikkeld, en wel afgewezen, maar niet weerlegd heb gezien? 't Is mij ditmaal slechts te doen om u van verre de breede lijnen te toonen, binnen welke ik eene christelijk-wijsgeerige opvatting en handhaving van het dogmatisch Inspiratie-begrip nog altijd mogelijk acht, zonder òf tot oude dwaling terug te vallen, òf eene wettige kritiek aan onbillijke banden te leggen. Maar hoe gij ook over die lijnen moogt oordeelen, dít mag en moet voor ons blijven vaststaan, dat in de H. Schrift, gelijk in geen ander boek, God-zelf tot ons spreekt „door eene zonderlinge zorg, die Hij voor onze zaligheid draagt," gelijk het in onze Ned. Gel. Bel. zoo treffend is uitgedrukt, en ons openbarings- en verlossingsgedachten bij monde zijner tolken verkondigt, die geen oog gezien, geen oor gehoord heeft, en die in geens menschen hart waren opgeklommen. Wil, tot versterking uwer overtuiging in dezen, ook ten aanzien van de Schriften des O. V., vooral bedenken, dat Israël het volk was, niet slechts der betrekkelijk zuiverste Godskennis, maar der bijzondere Godsopenbaring boven alle andere volken der oudheid. Mij althans aangaande, ik heb noch zijn verheven Monotheïsme, noch zijn streng zedelijk Godsbegrip, noch zijne eigenaardige Theokratie, noch zijne onuitroeibare Messiasverwachting en hare heerlijke vervulling ooit toereikend kúnnen verklaren, indien ik dat niet aannemen mag. Maar is dit zoo, dan moet ook dit speciaal openbaringskarakter te voorschijn treden, al is het niet overal en altijd in gelijke mate, in woord en schrift zijner geschiedschrijvers en wijzen, zijner dichters en profeten vooral, door den Geest der waarheid aangeraakt en gedre-

ven, en het grootste deel der misvattingen op dit gebied ontstaat uit het gedurig vergeten van het toch onloochenbaar feit, dat deze oude Godsopenbaring nog slechts een partiëele en voorloopige was, morgenzon in plaats van bevredigend middaglicht. Eerst in Christus, den Koning der waarheid, bereikt die Openbaring haar toppunt; in Hem, die nooit in kritisch-isagogische discussiën treedt, maar het woord van Wet en Profeten zonder eenig bezwaar als Gods Woord aanvaardt, en straks bij het scheiden van de zijnen hun denzelfden Geest der waarheid, die daarin spreekt, belooft en — in de rijkste mate verleent. Wat onderdaan van dien Koning, die zijne stem verstaat, zou kunnen aarzelen in Woord en Schrift zijner eerste gezanten de sprake des H. Geestes te hooren en in hun Evangelie het eigen Woord van God te erkennen? Zeker, de inspiratie des H. Geestes is niet beperkt tot de Apostolische eeuw, maar toch, met de buitengewone taak is naar den aard der bedeelingen Gods het bijzonder charisma verbonden (1 Cor. 12 : 7); dicht bij de bron is de stroom van levend water het zuiverst; en men heeft — deze proef op de som ligt onder ieders bereik, en ik kan u haar met vrijmoedigheid aanraden — de schriftuur der Apostolische eeuw slechts een wijle opmerkzaam te vergelijken met die der Na-apostolische; den eersten brief van Paulus b. v. aan de Corinthiërs met dien van Clemens Romanus aan dezelfde gemeente, nog geen veertig jaren later geschreven, om terstond een onderscheid tusschen de oorspronkelijke en de aangeleerde taal des H. Geestes te proeven, dat zich niet wegcijferen, en dan alleen toereikend verklaren laat als men aannemen mag, gelijk ongetwijfeld op voldoende gronden ons vrij staat, dat de eerste gezanten en getuigen des Heeren in spreken en schrijven wérkelijk op bijzondere wijze en in buitengewone

mate vervuld waren met den H. Geest. Geen wonder; naar hooger bedoeling moesten zij aan een later levend geslacht het gemis van het hun verleende voorrecht, de persoonlijke aanschouwing van Gods hoogste openbaring, vergoeden, en wat kon daartoe beter dan de gewijzigde voortzetting hunner bezielde getuigenis in duurzaam schrift bestemd en geschikt zijn? Het is deze, die voor ons ligt in den Schriftbundel des N. V., waarmede niet één product der christelijke letterkunde van vroeger of later eeuw vergeleken kan worden, en waarin het eerbiedig luisterend oor de sprake des H. Geestes gelijk nergens elders verneemt. Houd in dezen zin en op deze gronden aan de inspiratie van Mozes en de Profeten, van Evangelisten en Apostelen vast, mijn vriend, en gij hebt niet te vreezen, dat gij ten dezen aanzien zoudt dwalen. Heeft de wijze, waarop die plaats had, voor uw geheiligd nadenken wellicht hare raadselachtige zijde, wil niet vergeten dat de raadselachtigheid van het Hoe nog de gewisheid van het Dat niet vernietigt. Houd uw oog even onbevangen voor de onmiskenbaar Goddelijke, als voor de onmiskenbaar menschelijke zijde des Bijbels geopend, en hecht met mij uw zegel aan het schoone woord van Da Costa, — een naam, dien ik in onzen tijd vaak niet zonder stillen weemoed herhaal: „juist hierin bestaat de eigenaardige heerlijkheid der H. Schriften, dat zij ten aanzien van oorsprong, gezag en waarheid Goddelijk, maar ten aanzien der wijze van wording en zamenstelling geheel menschelijk zijn."

Maar, zoo hoor ik u al verder vragen, moet dan de gemeente des levenden Gods de bedenkelijke strekking der hedendaagsche Schriftkritiek geheel voorbijzien of althans lijdelijk dulden? Ook op die vraag, mijn waarde, gij verwacht het trouwens niet anders, heb

ik een ontkennend antwoord gereed. Behoort gij waarlijk inwendig tot „de gemeente des levenden Gods," hoe zoudt gij het oog kunnen en mogen sluiten voor een teeken des tijds, dat zoo diep ingrijpen kan in de ontwikkeling van uw innerlijk leven! Hoe zoudt gij het lijdelijk mogen dulden, indien werkelijk voor uw oog en in uwe dichte omgeving de eer van uwen God en zijn Woord met schennige handen wordt aangetast! Helaas, zijn ook de willekeurig genomen ergernissen niet weinigen, de vermetel gegevene zijn maar al te velen te noemen, en het heeft soms al den schijn, alsof een hooghartige wetenschap de gevaarlijke proef wilde nemen, hoeveel de gemeente wel zou kunnen hooren en zien, zonder haar geloof en haar geduld te verliezen. Met mij betreurt gij dit alles; maar gij zijt tevens verstandig genoeg om te begrijpen, dat met kracht en geweld zich op dit gebied niet het allerminste veranderen laat, en dat de valschelijk genaamde wetenschap niet door de dommekracht gebreideld, maar alleen door de waarachtige, geheiligde, behoorlijk voorgelichte wetenschap verwonnen kan worden. Wie waarlijk de gemeente des Heeren in dezen moeielijken tijd ten goede wil raden, moet weder vóor alle dingen aandringen op goed onderscheiden van wat maar al te dikwijls verward wordt. Onderscheiden allereerst tusschen Godsdienst en Theologie, tusschen geloof en wetenschap; dit schijnt mij de wonde plek in het geestelijk en kerkelijk leven van vele welmeenende, maar streng rechtzinnige broederen, dat zij deze beide niet genoeg uit elkander houden, en dien ten gevolge zoo onophoudelijk klagen, dat hun geloof (immers des harten?) wordt aangerand, wanneer een zwakke zijde van hun godgeleerd stelsel werd aangetast; beide is toch nog niet éen en het-

zelfde. — Onderscheiden al verder tusschen kritische Hypothesen, die door dezen en genen te berde gebracht, en kritische Resultaten, die op goeden grond werkelijk door bevoegden aanvaard worden. In het eerste geval is voorloopig een rustig afwachten, in het tweede daarentegen, zooveel mogelijk, een nauwlettend kennis nemen en toetsen de eisch; dikwijls blijkt dan het gevaar lang zoo groot niet, als het aanvankelijk scheen, en ook in het ergste geval, welnu, de waarheid richt zich niet naar ons, wij hebben ons te richten naar haar, en ten slotte ieder te danken, die ons van eene al te lang gekoesterde dwaling verlost. — Eindelijk, te onderscheiden tusschen Kritiek en Kritiek; tusschen de dusgenaamde Schriftkritiek, die van naturalistische, misschien atheïstische beginselen uitgaat, en tusschen die andere, die in haar denken plaats heeft voor een persoonlijken God, voor openbaring, voor wonderen, voor gebed om den Geest der waarheid vooral. Tegenover de eerste heeft de wetenschap der Apologetiek het hare te doen, en de gemeente moet zooveel mogelijk zorgen en bidden, dat het haar allerminst aan weltoegeruste getuigen en handhavers der waarheid in Christus ontbreke. Tegenover de tweede daarentegen voegt haar best een afwachtende, welwillende, belangstellende houding; een bescheiden besef, dat er vooral op het gebied der hoogste wetenschap zaken zijn, die zij niet beoordeelen kan, en waaromtrent zij dus ook niet oordeelen moet; een onwrikbaar vertrouwen bovenal, dat de Heer haar, zelfs langs den omweg der onwillekeurige dwaling, ten slotte op het spoor der waarheid verder zal voeren. Ook mag de gemeente, in stede van al te lichtvaardig naar den banbliksem te grijpen, in dagen van strijd tot hare verootmoediging vooral niet vergeten, dat haar eigen toestand en houding

waarlijk allerminst geschikt is om achting en eerbied in te boezemen aan de toongevers van een wetenschappelijk Ongeloof. Tegen alle wezenlijke of denkbeeldige onrechtzinnigheid in de leer is zij wakker: maar waar is haar geestelijk leven, waar de eenheid zijner geloovigen, door den Heer ten teeken voor de wereld bestemd; waar de kracht, die van haar uitgaat om de wereld aan de voeten van Christus te brengen? Ai mij, er zou eene wellicht niet Rectorale, maar te meer een Boetrede to houden zijn over „Den hedendaagschen Kerkstrijd in zijne bedenkelijke strekking voor de komst van het Godsrijk." Wat dunkt u, zou de ootmoedige erkenning van al die ellende niet beter zijn dan het eindeloos klagen over de stoutigheden der kritiek, of het liefdeloos verdoemen van ieder, die van geijkte meeningen afwijkt, wellicht omdat hij den moed heeft om wat zelfstandiger dan de meesten te denken? Men zij toch billijk, allereerst jegens hen met wie men zich niet vereenigen kan, en betwiste anderen geene betamende vrijheid, die men terecht voor zichzelven begeert! Minder zeldzaam zou gewis die betere zin worden aangetroffen, indien meer werd geloofd en bedacht, dat evenmin de dwalende vrienden, als de onverzoenlijke vijanden des Heeren aan zijn hoog bestuur zijn ontwassen, en dat al wat de wetenschap, beide ware en valsche, doorzoekt en beproeft, ten slotte der waarheid, m. a. w. der gemeente des levenden Gods ten dienste moet komen. En toch, hoe luide wordt dit door de geschiedenis der eeuwen verkondigd, hoe zichtbaar aanvankelijk voor het opmerkzaam oog ook door die van onze dagen gestaafd! Ja waarlijk, nog altijd vat God de wijzen in hunne arglistigheid, en nog mag het der lijdende en strijdende Godsgemeente, waar zij van alle zijden bedreigd is en ingesloten, zijn als Israël in Mozes'

dagen weleer, toen het in het hachelijkst oogenblik de Godsstem vernam: „de Heer zal voor ulieden strijden, en gij zult stil zijn.” Stil zijn, en toch niet werkeloos: stil zijn, en voort trekken, zelfs waar geen weg schijnt te zijn...

Maar, vraagt gij eindelijk, voor u zelven en de gemeente des Heeren te gader, moeten wij dan voortdurend vastheid en vrede ontbeeren, tot eindelijk deze groote strijd voor goed volstreden zal zijn? Nog eenmaal, ook dat ontken ik vrijmoedig, want Goddank, onze vastheid en vrede hangen ten slotte niet af van eenige theorie of eenig begrip, zelfs van het beste en zuiverste niet aangaande inhoud of oorsprong der Heilige Schriften. Hoe zijn zij er dan toch gekomen, en komen zij er nog, die nooit van kritiek of inspiratie gehoord, en niettemin in leven en in sterven gestaan en gestreden hebben, als op de Rots der eeuwen gegrond en met den vrede Gods in het hart? Zie, ik wijs u een weg, die uitnemender dan de meest intellectualistische is; de praktische, meer wellicht nog dan in Calvijn, ons in Luther getoond, waar hij in de eenzaamheid zijner cel worstelt, maar niet vruchteloos, om de gewisheid van de vergeving der zonden; of beter nog, de ervaringsweg, door Jezus zelven gewezen in dat gadeloos woord: „Zoo iemand Gods wil wil doen, die zal van deze leer bekennen of zij uit God is, dan of ik van mijzelven spreek.” Vergeet het toch nimmer, mijn vriend, de vastheid en vrede, waarom het allen waarlijk oprechten van harte — en van anderen spreek ik hier niet — te doen is of althans te doen moet zijn, zijn niet bovenal van verstandelijken, maar van zedelijken en godsdienstigen aard; niet de conclusie eener logische sluitrede, maar het resultaat eener praktische levenservaring. Er staat niet: „geloof aan den Bijbel als Gods Woord, en gij zult leven,” maar:

„geloof in den Heer Jezus Christus, en gij zult zalig worden, gij en uw huis.” Neem met een ootmoedig en waarachtig hart Hem aan, van wien de Schriften getuigen, en van licht tot licht voortgeleid, zult gij mede op Gods tijd kunnen juichen: „ik heb den vasten grond gevonden, waarin mijn anker eeuwig rust.” In uws Heilands gemeenschap leert gij nu ook de Schriften verstaan en waardeeren; van uit het middelpunt verovert gij inwendig ieder deel van den cirkel, en wat daarvan ten slotte voor u in een heilig duister gehuld blijft, zonder dat gij uzelven van traagheid in het onderzoek te beschuldigen hebt, het zal uw vastheid en vrede niet schaden. Veel, waarover gij rondom u hoort strijden, het treft u ja, maar schaadt u dan niet doodelijk meer, want gij weet in Wien gij geloofd hebt, en wie zich rijk weet kan in het ergste geval nog wel wat missen, zonder aanstonds te klagen, dat hij nu naakt en uitgeschud is. Wat waarlijk in God geworteld is — maar dáarop komt het aan — staat onwankelbaar vast, al woedt er feller storm over heen, dan waarvan hij ooit heeft gehoord, en gaat straks op goede gronden ter rust, schoon hij minder dan ooit kon te weten komen, hoe de Pentateuch is ontstaan, of hoe men over de authentie van Daniël denken moet. Alle deze dingen hebben hunne onbetwistbare waarde, maar vastheid en vrede hangen daarvan voor den Christen niet af. De kritische strijd, bedriegt mij niet alles, moet onder hooger leiding mede dienen om niet slechts de theologie der geleerden, maar ook om het geloofsleven der gemeente te louteren, en het in de diepte te doen winnen, wat het mogelijk in de breedte verliest. Hij moet, en zal gewis het cijfer dier „stillen in den lande” doen toenemen, die steeds minder zich om de „vele dingen” bekommeren; steeds meer om het éene, dat

Noodig is. Dat gij en ik tot dát „lieve volk Gods" moogt behooren, het wordt dagelijks meer mijne vurige bede, naarmate ik minder verwacht, dat het óns zal gebeuren den vollen vrede op aarde tusschen wetenschap en geloof te aanschouwen. Maar wat schade? In Gods kracht hebben wij het onze gedaan, en kunnen straks het verdere overgeven. Dit weten wij, de Heer leeft, Hij regeert, Hij komt ook in al de schuddingen en barensweeën dezer eeuw, als met de wan in de hand om zijn onreinen dorschvloer te zuiveren. Wij verbeiden werkend, wakend, rustig wachtend die Kritiek over álle Kritiek.

Reeds voor eenige weken lag deze voor u in substantie gereed, maar ik kon niet besluiten hem u te zenden; het „à quoi bon" verhief telkens zijne verlammende stem. Mijn hart kreeg steeds minder lust tot spreken, maar mijne conscientie liet mij steeds minder vrijheid tot zwijgen. Het scheen mij in het belang der zaak, mij bovenal heilig en dierbaar, wenschelijk, dat deze dingen nog eenmaal gezegd, en wel, bij het zwijgen van anderen, nog door mij gezegd mochten worden. Waarom? Laat mij ditmaal onze lange Conferentie met eene korte Confidentie besluiten. Ik deed het, opdat ik, die voorts geen plan heb om mij verder in den strijd van Kerk of School te begeven, in ieder geval met eenige vrijmoedigheid het „dixi et salvavi animam" [1]) zou kunnen herhalen. Opzettelijk sprak ik daarom alleen voor mijzelven, zonder anderen in mijn vredelievenden kamp te betrekken. Het moest naar de behoefte des oogenbliks eene persoonlijke, misschien laatste, maar in ieder geval ondubbelzinnige getuigenis zijn tegen hetgeen ik met den

---

1) „Ik wasch mijne handen in onschuld."

besten wil niet anders dan als gevaarlijke dwaling kan aanzien. Andere consideraties mochten hier dus niet in de eerste plaats in aanmerking komen; ik heb getracht gehoorzaam mijn plicht te doen, en leg voorts in de avondschemering mijne getuigenis neder, ter plaatse waar het behoort, om eenvoudig overtegaan tot de orde van den dag. Ik vrees, zoo ik u al door dit schrijven een geringen dienst heb bewezen, dat ik er wellicht anderen trouwen vrienden smart mede aandeed, die op voorwaar geen verwerpelijke gronden met aandrang tot zwijgen mij raadden. Is dat zoo, zij mogen het mij ten goede houden; als tegen mijzelven in, geloofde ik waarlijk te moeten doen wat ik deed, en wensch het nu dan ook hierbij te laten. Ernstig vraag ik verschooning, zoo ik onwillekeurig mij óf tegen de waarheid óf tegen de liefde bezondigd heb, maar hiervoor zeker behoef ik die allerminst, dat ik u nogmaals toeroep: „Heb dan de waarheid en den vrede lief! Beproef alle dingen, behoud het goede! Beproef ook de geesten, of zij uit God zijn! Blijf in hetgeen gij geleerd hebt, zonder aftewijken ter rechter- of ter linkerzijde! Gij zijt duur gekocht, word geen dienstknecht van menschen. En bovenal, word van het kwaad niet overwonnen, maar overwin het kwaad door het Goed."

En voorts, uit wat hoek en tot wat hoogte de storm zich verheffe, dit blijft de gewisheid, de troost, de roem des geloofs: EVENWEL, het vaste Fundament Gods stáat.

De genade zij met u en met allen, die den Heer Jezus Christus in onverderfelijkheid liefhebben!

U. Januarij 1882.

J. J. v. O.

BS480 .059
Theopneustie : brief aan een vriend over
Princeton Theological Seminary–Speer Library
1 1012 00052 3110